

Göteborgs Universitet
Europaprogrammet

Socialudvalget (2. samling)
SOU alm. del - Bilag 203
Offentligt

Människohandel för sexuella ändamål i Sverige -
har den svenska sexköpslagen påverkat utvecklingen?

Magisteruppsats i Europakunskap
VT 05

Författare: *Adina Craciunescu*

Handledare: *Ulla-Carin Hedin*

ABSTRACT

Title: Trafficking in human beings for sexual purposes in Sweden - did the Swedish law prohibiting the purchase of sexual services affect the development?

Author: Adina Craciunescu

Supervisor: Ulla-Carin Hedin

Semester: Spring 2005

Number of pages: 70

Keywords (English): trafficking in human beings, prostitution, Swedish law, sex trade, human rights

Keywords (Swedish): människohandel, trafficking, sexköpslagen, sexhandel, mänskliga rättigheter

Throughout the world, trafficking in human beings for sexual purposes is considered a fast growing problem and many causes are believed to influence its development. In this study the focus was put on the connection between a country's prostitution law and the development of trafficking in and to this country.

The purpose of this study was to investigate how and if the national prostitution law had influenced the development of trafficking in human beings to and in Sweden. The study showed that the Swedish law, prohibiting the purchase of sexual services, has primarily been perceived as a normative law, changing the society's and law enforcement's attitudes towards prostitution and trafficking. In Sweden the purchase of another person's body is considered a crime and an act of violence. The public tolerance towards prostitution in Sweden is low, affecting the profitability of the market. Furthermore, the law has had a direct impact on street-prostitution, causing it almost to disappear, which also diminished and obstructed the traffickers' possibilities to expose their "merchandise". The law is also perceived as a complementing instrument for the law-enforcement agents in their fight against trafficking.

In conclusion, the Swedish prostitution law has been perceived as an obstacle, slowing down the escalating evolution of trafficking in human beings for sexual purposes occurring in many other countries and contributing to Sweden being considered a too small, difficult and non-profitable market for human trafficking.

FÖRORD

Människohandel för sexuella ändamål är en underjordisk, brottslig verksamhet som kränker några av de mest grundläggande mänskliga rättigheterna. En verklig insyn i problemet, dess orsaker och utveckling kräver mångårigt arbete och stor expertis.

Följande undersökning har kunnat komma till stånd tack vare 17 experter som öppet och engagerat delade med sig av sin kunskap och erfarenheter. Ett stort tack för det varma mottagandet, de detaljrika observationerna, de intressanta infallsvinklingarna och för den tiden ni avsatte för att medverka i undersökningen.

Jag vill också rikta ett speciellt tack till Ulla-Carin Hedin, som med sin kompetens, engagemang och tålamod varit mer än en vägledande handledare.

Slutligen vill jag varmast tacka min familj och mina vänner för all stöd, uppmuntran och hjälp under arbetets gång.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT	2
FÖRORD.....	3
1. INLEDNING	6
1.1. BAKGRUND	6
1.2. PROBLEMFÖRMULERING	7
1.3. SYFTE.....	9
1.4. FRÅGESTÄLLNINGAR	9
1.5. AVGRÄNSNINGAR	9
1.6. UPPSATSENS DISPOSITION	10
2. PROSTITUTION OCH MÄNNISKOHANDEL FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL I SVERIGE..	11
2.1. KARTLÄGGNING AV PROSTITUTIONEN I SVERIGE	11
2.1.1. Gatuprostitution.....	12
2.1.2. Inomhusprostitution.....	13
2.1.3. Prostitution via Internet.....	13
2.1.4. Prostituerade	15
2.1.5. Sexköparna	16
2.2. LAGSTIFTNING GÄLLANDE PROSTITUTION	17
2.3. MÄNNISKOHANDEL FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL	18
2.4. DISKUSSION OCH TEORIER OM ORSAKERNA TILL MÄNNISKOHANDEL	19
2.5. MÄNNISKOHANDEL FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL I SVERIGE	22
2.6. LAG MOT MÄNNISKOHANDEL	23
3. METOD	26
3.1. VETENSKAPLIGT SYNSÅTT	26
3.2. FORSKNINGSANSATS	28
3.3. UNDERSÖKNINGENS KARAKTÄR	29
3.4. FALLSTUDIER	30
3.5. UNDERSÖKNINGSMETOD	30
3.6. DATAINSAMLING.....	32
3.6.1. Primärdata.....	32
3.7. KVALITATIV FORSKNINGSINTERVJU	33
3.7.1. Intervjuundersökningar	34
3.7.2. Intervjupersoner	35
3.8. SEKUNDÄRDATA	35
3.9. UNDERSÖKNINGENS TILLFÖRLITLIGHET	36
3.10. ANALYSMETOD.....	36
3.11. UNDERSÖKNINGENS KVALITET	37
3.11.1. Validitet.....	37
3.11.2. Reliabilitet.....	38
4. RESULTAT	39
4.1. SAMBANDET MELLAN PROSTITUTION OCH MÄNNISKOHANDEL	39
4.1.1. Definition av prostitution och människohandel	39
4.1.2. Sambandet mellan prostitution och människohandel i ett land	41
4.1.3. Påverkande faktorer till människohandelns utbredning i ett destinationsland.....	42
4.1.3.1. Prostitutionens utbredning	42
4.1.3.2. Samhällets inställning till prostitution	43
4.1.3.3. Rättssamhällets inställning till prostitution.....	45
4.2. SEXKÖPSLAGENS INVERKAN PÅ MÄNNISKOHANDEL I SVERIGE	46
4.2.1. Utvecklingen 1999-2005.....	46

4.2.2.	<i>Bekämpningen av människohandel</i>	49
4.2.3.	<i>Insynen/kunskapen om människohandel i Sverige</i>	51
4.2.4.	<i>Sverige som marknad</i>	53
5.	ANALYS OCH DISKUSSION	55
5.1.	SAMBANDET MELLAN PROSTITUTION OCH MÄNNISKOHANDEL.....	55
5.2.	SEXKÖPSLAGENS INVERKAN PÅ MÄNNISKOHANDEL	58
5.2.1.	<i>Sexköpslagens inverkan på bekämpningen av människohandel</i>	61
5.2.2.	<i>Sexköpslagens inverkan på insynen/kunskapen om människohandel i Sverige</i>	63
5.2.3.	<i>Sexköpslagens inverkan på Sverige som marknad för människohandel</i>	64
6.	SAMMANFATTNING & SLUTSATS	66
6.1.	FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING.....	68
	KÄLLFÖRTECKNING	69
	BILAGA 1	72

1. INLEDNING

Detta kapitel avser att ge läsaren en introduktion i ämnet som uppsatsen kommer att beröra. En kort bakgrund till ämnet inleder kapitlet och följs därefter av en problemformulering som leder fram till uppsatsens syfte och frågeställningar. Slutligen redovisas uppsatsens avgränsningar och en dispositionsmall presenteras.

1.1. BAKGRUND

Människohandel för sexuella ändamål har under de senaste åren uppmärksammats allt mer av politiker, journalister, internationella organisationer, forskare och kvinnorrättsorganisationer. Fenomenets gränsöverskridande karaktär, de grymma behandlingssätten samt de slavliknande förhållanden har gjort det till ett av de mest avskyvärda brotten mot de mänskliga rättigheterna. Människohandel för sexuella ändamål fördöms och bekämpas idag världen över och det finns inget land som inte erkänner brottets inhumana karaktär och dess tydliga kränkning av en av de mest grundläggande mänskliga rättigheterna: individens frihet.

I Sverige har en lagstiftning mot människohandel för sexuella ändamål tagits i bruk i juli 2002 och många andra länder har vidtagit liknande åtgärder. Precis som med andra typer av organiserad brottlighet är människohandel en gränsöverskridande, underjordisk verksamhet som årligen omsätter miljarder euro.¹ Enligt FN anses människohandel idag vara det mest lukrativa brottet efter vapen och drogsmuggling.

Fyra miljoner människor, mest kvinnor och barn uppskattas falla offer för människohandel i världen varje år och en majoritet av dem utnyttjas för sexuella ändamål. Enbart i Europa handlar det om en halv miljon människor som av människohandlarna reduceras till en handelsvara i den gränsöverskridande organiserade brottsligheten.² Till skillnad från droger och vapen kan kvinnor och barn säljas om och om igen, en ständig färskvara till skrupellösa köpare. De som hamnar i händerna på människohandlare blir lurade, sålda, misshandlade, hotade eller på annat sätt försatta i situationer de inte kan ta sig ur. Många blir tvingade att jobba inom sexindustrin, som prostituerade eller inom porrbranschen samt att utföra andra typer av tjänster under ständiga hot, rädsla och utpressning.³

Det som människohandel för sexuella ändamål, trafficking, mest förknippas med, är den påtvingade prostitutionen, som också utgör verksamhetens största och mest vinstinbringande del. Prostitution är idag i många länder ett föga uppmärksammat brott, samtidigt som andra länder helt godkänner det som en icke-brottslig affärsverksamhet.

¹ Näringsdepartementet – Prostitution och handel med kvinnor, 2004

² *ibid*

³ ECPAT, 2004

Människohandel för sexuella ändamål däremot bekämpas världen över, med olika medel och med olika utgångspunkter.

Orsakerna som anses ligga bakom fenomenets förekomst och spridning är oftast de samma, förutom på en punkt: efterfrågans inverkan. Sveriges unika lagstiftning gällande prostitution riktar sig just mot en begränsning av efterfrågan, vilket skapar ett internationellt intresse för den svenska utvecklingen i frågan om människohandel för sexuella ändamål efter sexköpslagens ikraftträdande.

1.2. PROBLEMFÖRMULERING

I EU som i resten av världen förekommer idag olika lagar, förordningar och regler kring sexköp och prostitution. I de mest liberala länderna liksom Nederländerna och Tyskland framställs det som en godkänd affärstransaktion mellan en person som erbjuder sexuella tjänster och en köpare som är villig att betala för dem. Dessa länder försvarar sin lagstiftning med att poängtera kvinnors rätt och frihet att bestämma över sina egna kroppar och samtidigt erkännas av systemet som fullvärdiga, arbetande vuxna. I de flesta länderna i världen är dock prostitution klassat som ett brott, oavsett om det är själva akten, den prostituerade eller hallicken som avses. Historiskt sett och även idag är det dock de prostituerade som anses vara de skyldiga till brott i såväl samhällets som rättssamhällets ögon, även om hallickarnas verksamhet också ofta är straffbar. Det finns än så länge bara två länder, Sverige och Sydkorea som i sin lagstiftning gällande prostitution har flyttat fokus från de prostituerade och i stället vänder sig mot kunderna. Sverige, som var upphovslandet för den nya sexköpslagen ansåg att de som skapar efterfrågan för prostitution bör bestraffas och inte de prostituerade. Prostitution kom dessutom att anses utgöra en del av mäns våld mot kvinnor.

Bara utifrån de ovanstående raderna är det inte svårt att inse att lagar kring sexköp och prostitution varierar mycket i olika länder och olika världsdelar.

Verkligheten är dessutom mycket mer mångfacetterad, inte minst beroende på i vilken utsträckning dessa lagar efterföljs och implementeras av rättssystemet. Vidare är även samhällets inställning kring sexköp väldigt betydelsefull då detta ibland kan kollidera med rättssamhällets syn i samma fråga. Det som dock de flesta oavsett härkomst idag är eniga om är att människohandel för sexuella ändamål, trafficking⁴, är ett brott som bör bekämpas och fördömas. Många länder har eller försöker införa nya lagar i sina brottsbalkar för att förhindra spridningen av fenomenet och bestraffa de som gjort sig skyldiga till de många människovärdskränkande delarna som brottet innebär.

Inom EU har bekämpningen av människohandel blivit en allt mer uppmärksammat angelägenhet på institutionernas agenda. Ministerförklaringen från 1997, Palermoprotokollet (2002), Rådets rambeslut (2002/629/RIF) gällande bekämpningen av människohandel, Brysseldeklarationen från 2002 och slutligen Rådets resolution om initiativ till att bekämpa människohandel (2003/C 260/03), är bara några av de rättsliga

⁴ In humans for sexual purposes

exempel som utarbetats på EU nivå i syfte att förebygga och motverka människohandel för sexuella ändamål. Medlemsländerna uppmanas dessutom att ratificera och fullt ut genomföra alla internationella konventioner och instrument mot människohandel och att helhjärtat engagera sig för att på nationell, europeisk och internationell nivå bekämpa människohandel. Samtidigt görs det idag inom EU en åtskillnad mellan trafficking och prostitution och man överlämnar till medlemsstaterna att behandla frågan om prostitution enligt nationell lagstiftning.

I vissa länder kolliderar ibland lagarna kring sexköp och trafficking⁵ och det kan förefalla underligt hur rättssamhället accepterar prostitution men samtidigt fördömer den påtvingade prostitutionen som människohandel oftast innebär. Utan att gå in på någon djupare moraldebatt om självvald eller påtvingad prostitution är det tydligt att de två fenomenens gemensamma nämnare är just prostitutionen.

Försök att begränsa prostitution har, som tidigare nämndes, existerat i en majoritet av världens länder, men den svenska lagstiftningen, där just efterfrågan av dessa tjänster skall begränsas har ej tidigare förekommit. Människohandel för sexuella ändamål är idag en av de mest lukrativa, gränsöverskridande formerna av organiserad brottslighet. De enorma pennigsummorna som skrupellösa människor tjänar på att sälja kvinnor till olika män över hela jorden skulle dock inte kunna existera om män och i viss mån kvinnor inte vore beredda att betala de summor som genererar de enorma vinsterna. Efterfrågan, kunderna, gör det till det vinstinbringande brott det är idag, varför det verkar rimligt att vilja undersöka hur människohandel ser ut i ett land som har försökt att bestraffa just de som bidrar med sina pengar: köparna.

En intressant fråga ur såväl svenskt som europeiskt perspektiv som då uppstår är om den svenska sexköpslagen, sedan den infördes 1999, i någon mån har påverkat människohandelns utbredning i och till Sverige. Då detta perspektiv inte varit föremål för tidigare forskning bör det vara av stor vikt att undersöka om den svenska lagen inte bara haft ett inflytande på prostitutionens utveckling i Sverige men också på människohandel. Inte minst ur ett EU perspektiv torde detta samband vara intressant, då EU idag kännetecknas av olika rättsinställningar till prostitution men av ett gemensamt försökt att stoppa människohandeln.

⁵ in humans for sexual purposes

1.3. SYFTE

Syftet med uppsatsen är att undersöka om och i så fall på vilket sätt den svenska sexköpslagen har påverkat människohandel för sexuella ändamål i och till Sverige.

1.4. FRÅGESTÄLLNINGAR

Utifrån uppsatsens syfte har två frågeställningar utarbetats. Första frågan syftar till att undersöka om det finns *ett samband* mellan prostitution och människohandel i ett land. Den andra syftar till att klarlägga *om sexköpslagen* överhuvudtaget *påverkat* människohandel för sexuella ändamål i Sverige, då man inte på förhand kan utgå ifrån att detta har skett. Vidare avser frågan att undersöka *vilken inverkan* lagstiftningen har haft på människohandel i Sverige och *hur* denna har yttrat sig. Frågorna som ska ge svar på uppsatsens syfte har formulerats enligt följande:

- 1) Finns det ett samband mellan prostitution och människohandel för sexuella ändamål i ett land och i så fall vilket?
- 2) Har den svenska sexköpslagen påverkat människohandel för sexuella ändamål till och i Sverige och i så fall hur?

1.5. AVGRÄNSNINGAR

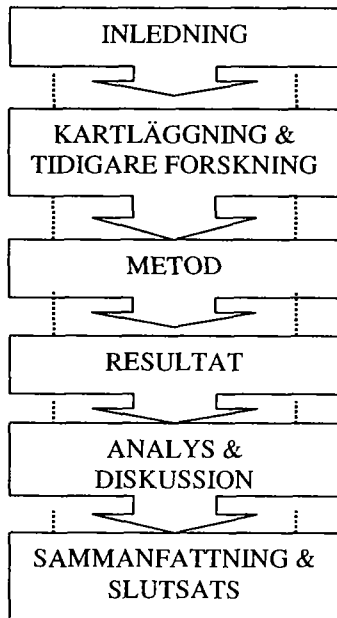
- Undersökningens kärna är att utreda hur den nationella prostitutionslagstiftningen påverkar människohandel för sexuella ändamål i ett land och därmed uteslutit människohandel som avser utnyttjande av arbetskraft eller handel med organ.
- Uppsatsen kommer också enbart beröra fallet Sverige, då den svenska sexköpslagen länge varit ett unikt angreppssätt på problemet och dess inverkan på människohandel har ännu inte utretts i tillfredsställande omfattning. Fallet Sverige kommer även i slutsatserna att kunna användas som ett riktmärke för en utveckling som också kan åstadkommas i andra länder.
- Orsakerna till människohandel för sexuella ändamål är många och faktorerna som påverkar denna utveckling komplexa och mångfacetterade. Uppsatsen kommer enbart att försöka se på hur den svenska sexköpslagen påverkat människohandel i Sverige, utan att gå in på frågor om ekonomiska, sociala eller politiska faktorer som många gånger anses påverka utvecklingen.
- Experterna, vars kunskap och insyn i situationen användes i undersökningen har valts ut för att ge en så bred översikt över problemet som möjligt. Fast experterna i slutändan inte hade fler personer att rekommendera än de som redan tillfrågats, skulle säkert urvalet kunnat utökas med en längre undersökningsperiod och större resurser.
- Undersökningen har varit tidsbegränsad och intervjuerna har genomförts i november 2004- februari 2005

1.6. UPPSATSSENS DISPOSITION

Figur 1.1

Uppsatsens disposition

Föreliggande uppsats är indelad i sju kapitel. Inledningskapitlet beskriver bakgrunden för uppsatsens ämne. Vidare leder en problemformulering fram till uppsatsens syfte och två frågeställningar. För att skapa en bättre förståelse kring prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige, belyses dessa begrepp i kapitel två. I det tredje kapitlet följer en redogörelse för de metodologiska tillvägagångssätt som valts för uppsatsens genomförande. Vidare diskuteras uppsatsens kvalitet. I det fjärde kapitlet presenteras de empiriska data som samlats in och sexköpslagens inverkan på människohandel för sexuella ändamål i och till Sverige redovisas. Undersökningens resultat analyseras och diskuteras i kapitel fem med hänsyn till tidigare kartläggningar och teorier kring problematiken. I kapitel sex presenteras slutsatser och uppsatsens frågeställningar besvaras. Detta kapitel sammanfattar undersökningen och avslutas med rekommendationer till vidare forskning

2. PROSTITUTION OCH MÄNNISKOHANDEL FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL I SVERIGE

Följande kapitel har för avsikt att ge en övergripande beskrivning av det som idag är känt om prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Vidare kommer kapitlet att närmare redogöra för den rådande lagstiftningen gällande sexköp och människohandel för sexuella ändamål, samt lagarnas tillämpning och effekter. Kapitlet kompletteras med en redovisning av rådande teorier och diskussioner om människohandeln och dess orsaker.

2.1. KARTLÄGGNING AV PROSTITUTIONEN I SVERIGE

Det råder ingen tvekan om att prostitution som företeelse existerat i alla tider. Allteftersom samhället förändrats, har dock såväl formerna som inställningarna till könshandel varierat, från öppet och accepterat, till fördömt och förbjudet. Liberaliseringen av sexmarknaden på 1970-talet visade att desto större samhällsacceptans könshandeln fick, desto fler män var beredda att köpa sexuella tjänster. Under större delen av 1980- och 1990-talet innehöll den svenska lagen endast några få paragrafer som hade direkt anknytning till prostitutionen: koppleri (brottsbalkens 6 kapitel, 8§ och 9 §) och förförelse av ungdom (brottsbalkens 6 kapitel, 10§). I betänkandet "Könshandeln" från 1995 (SOU 1995:15): som bygger på Socialdepartementets prostitutionsutredning från 1993, presenteras mot bakgrund av en detaljerad kartläggning av den svenska prostitutionen ett förslag till en ändrad lagstiftning.

Utredningen visade på att cirka 2500 kvinnor befann sig i prostitutionen 1993, varav 650 i gatuprostitutionen och resten i inomhusprostitutionen (massageinstitut, lägenhetsprostitution, eskortservice, call-girl verksamhet mm). Vidare visade kartläggningen att uppskattningsvis 125 000 män köpte sexuella tjänster varje år och att den svenska prostitutionen efter en nedgång på 1980- och i början av 1990-talet nu ökade. Man konstaterade även att koppleriverksamhet förekom i olika former, fast endast i mycket begränsad omfattning som en del av den organiserade brottsligheten, eller med syfte att importera prostituerade från Öststaterna.

Den kunskap som idag finns om prostitution i Sverige bygger i de flesta fall på fakta publicerade i rapporter från Socialstyrelsen – "Kännedom om prostitution". I samband med propositionen som ledde till lagstiftningen mot sexköp, fick Socialstyrelsen i uppdrag att kontinuerligt följa och samla kunskap om prostitutionens omfattning och utveckling i Sverige. Den första rapporten som publicerades år 2000 syftade till att översiktligt kartlägga prostitutionens omfattning 1998-1999, alltså före och efter sexköplagens ikraftträdande. 2004 publicerades den andra rapporten – "kännedom om prostitution 2003" och byggde likt den första på enkäter med samtliga polismyndigheter, socialtjänsten, RFSL och ett urval av restauranger, hotell och liknande företag. Undersökningen kompletterades även med en kartläggning av hemsidor med

prostitutionsanknytning på Internet samt intervjuer med nyckelinformanter inom polis, socialtjänst, sjukvård samt ett antal köpsköpare.⁶

I rapporten definieras prostitution, på samma sätt som i föreliggande uppsats, utifrån den senaste statliga prostitutionsutredningen (SOU 1995:15):

"Prostitution är när minst två parter köper eller säljer sexuella tjänster mot ersättning (vanligen ekonomisk); vilken utgör en förutsättning för den sexuella tjänsten."

Socialstyrelsens rapport belyser den svenska prostitutionen utifrån olika perspektiv och parametrar: gatuprostitution, inomhusprostitution, Internetprostitution samt genom en kartläggning av de prostituerades och sexköparnas profil.

2.1.1. Gatuprostitution

Enligt samstämmiga uppgifter från såväl polis som socialtjänst minskade antalet gatuprostituerade drastisk direkt efter sexköpslagens ikraftträdande. 1999 rapporterade socialtjänstens prostitutionsgrupper i de tre största städerna en halvering av antalet gatuprostituerade jämfört med 1998, från 726 till 340. Efter den avsevärda minskningen 1999 ökade antalet gatuprostituerade något igen, för att sedan ligga på en relativt konstant nivå under de senaste tre åren.⁷

I den senaste rapporten uppskattas antalet gatuprostituerade i Stockholm till mellan 180-200, varav 25-30 kvinnor är på gatan varje kväll. Polisen i Stockholm uppger dock en betydligt lägre siffra, 50-60 kvinnor i gatuprostitutionen och 5-7 på gatan varje kväll. Skillnaden i uppgifterna kan enligt Socialstyrelsen bero på att man exempelvis vistas i gatumiljön vid olika tider på dygnet, olika veckodagar och vid olika tillfällen. Polisen uppskattar vidare att antalet sexköp har minskat med 90 % jämfört med 1998 och menar också att antalet missbrukande kvinnor inom prostitutionen minskat drastiskt under de två senaste åren. En annan iakttagelse är också att antalet män inom prostitutionen har ökat.

I Göteborg och Malmö är uppgifterna från socialtjänsten och polis mer samstämmiga. I Göteborg uppskattar man att cirka 100 kvinnor befinner sig i gatuprostitutionen jämfört med 300 före lagstiftningen, varav 10-20 kvinnor uppges befinna sig i gatumiljön varje kväll. I Malmö har man idag kännedom om 135 kvinnor i gatuprostitutionen, vilket är en markant ökning från de 80 gatuprostituerade som var kända 1998. Uppskattningsvis är 30-35 av dess kvinnor regelbundet på gatan. Ökningen av antalet gatuprostituerade i Malmö anses enligt socialtjänsten och polisen bero dels på Malmös närhet till Danmark samt på att gatuprostitutionen där sker på ett relativt stort område som är svårare att överblicka.

Sammanlagt har dock gatuprostitutionen enligt såväl polis och socialstyrelsen minskat markant i samtliga storstäder sedan sexköpslagens ikraftträdande.

⁶ Socialstyrelsens rapport "Kännedom om prostitution 2003"

⁷ ibid

2.1.2. Inomhusprostitution

Inomhusprostitutionen är av förklarliga skäl mycket svårare att granska än den mer synliga gatuprostitutionen. Samtidigt är oftast gränsen mellan gatuprostitution och inomhusprostitution flytande och uppgifterna som finns idag knyter ofta an till den minskade gatuprostitutionen. Att prostitutionen efter sexköpslagen skulle ha flyttat från gatan till nya inomhusmiljöer, lägenhetsbordeller, barer och hotell är svårt att avgöra. Likväl kan kontaktskapandet med prostituerade via andra arenor än gatan som Internet och mobiltelefoner inte heller härledas till sexköpslagen, då denna utveckling inte enbart varit ett svenskt fenomen. Även i länder där prostitutionen är legaliserad har samma utveckling noterats.⁸

Enligt Socialstyrelsen tas prostitutionskontakter idag på restauranger, hotell och dansställen, något som enligt Stockholmspolisen ofta är svårt att kunna skilja från såkallad "vanlig raggning". Prostitutionsgruppen i Göteborg uppger, utifrån hörsägen av utländska män, att organiserad prostitution i lägenhetsbordeller förekommer bland vissa etniska grupper i invandratäta områden. I Malmö och i Stockholm känner polisen även till andra typer av verksamheter där prostitution förekommer som massageinstitut, solarier etc.

Prostitutionen utanför storstäderna förekommer också, såväl i mellanstora städer som på landsbygden. Annonser på Internet har vittnat om att prostitution förekommer på orter som Örebro, Karlstad, Borås, Strömstad, Jönköping och Helsingborg.⁹

Ny forskning från Malmö Högskola under ledning av Sven-Axel Månsson har också visat att prostitutionsrutter nu inrättats på de mest trafikerade sträckorna, exempelvis mellan Stockholm-Göteborg, Göteborg-Malmö osv. Precis som vid affärsmöten kan köpare via telefonkontakter med prostituerade "boka in" ett möte på ett hotell eller i en lägenhet i en mindre stad som passeras på vägen till eller från en affärsresa¹⁰.

2.1.3. Prostitution via Internet

Den nya informationstekniken har medfört stora förändringar inom många samhällsområden. Främst har dock användningen av Internet ökat möjligheterna för att på ett snabbt och enkelt sätt utbyta information och kontakter och samtidigt kunna bevara en känsla av anonymitet.

Enligt en undersökning vid Göteborgs Universitet under ledning av professor Sven-Axel Månsson publicerad i RFSU 2003, har det visat sig att "sex" är det mest frekvent sökta ämnet på Internet. I undersökningen framkom det också att "sex"-sökningarna mest gjordes i syfte att titta på erotiskt material, särskilt pornografi, medan endast två procent uppgav sig söka kontakt med prostituerade via nätet¹¹.

⁸ Månsson S A, 2004

⁹ Socialstyrelsens rapport "Kännedom om prostitution 2003"

¹⁰ Månsson S A, 2004

¹¹ RFSU – Prostitution på Internet 2003

Ny informationsteknik innebär således nya möjligheter för sexindustrin, både när det gäller att knyta prostitutionskontakter som för pornografin samt andra verksamheter, vilket också förklarar det stora utbudet av hemsidor och annonser. Att den svenska sexköpslagen skulle ha medfört en förflyttning av gatuprostitutionen till Internet, skall enligt Socialstyrelsen inte tas för givet. Samma utveckling av ett ökat Internetanvändande vid kontaktförmedling av prostitution har uppmärksammats även i andra länder, däribland Danmark¹². Argumentet är oftast att det är ett effektivt, bekvämt och billigt sätt att erbjuda sina tjänster. Dock skall det också påpekas att inte alla kvinnor inom prostitution har möjlighet till Internetanvändning så för de flesta är gatan fortfarande den vanligaste kontaktytan.

Socialstyrelsen och Rikskriminalpolisen anser inte heller att prostitutionen efter sexköpslagen "har gått under jorden". Enligt dem innebär annonser om priser, tjänster och kontaktmöjligheter att prostitutionen tvärtom har blivit mer synlig och offentlig tack var Internet. Exponeringen i form av bilder samt det faktum att det idag är möjligt att spåra såväl hemsidor som e-postadresser till användarna, har enligt polisen också ökat deras insynsmöjligheter. Samtidigt är hemsidornas antal och utformning under ständig förändring, vissa stängs ned och andra uppstår, vilket gör det svårare att överblicka exakt hur många prostituerade kvinnor och män det verkligen handlar om. En och samma person kan också visa sig på olika hemsidor, med syfte att tilltala olika kategorier av potentiella köpare. Dessutom är det utifrån enbart Internet väldigt svårt att uppskatta hur många köp av sexuella tjänster som verkligen blir av och hur många som stannar vid att enbart förverkliga en fantasi av att komma nära den mytomspunna "horan"¹³.

Resultatet av polisens uppsökande arbetet har varit att det uppskattningsvis handlar om mellan 200-250 kvinnor som annonserar sexuella tjänster på Internet. Socialstyrelsen påpekar dock att detta enbart är en uppskattning eftersom någon regelrätt, systematisk kartläggning inte har gjorts. Enligt utsagor från Sven-Axel Månsson handlar det dock enbart om mellan 80-100 kvinnor och han menar i sin bok "Sexindustrin på nätet" att:

*"Surfar man på nätet kan man få intrycket att det finns en mängd adresser, listor och hemsidor med kvinnor som säljer sina tjänster, men många gånger är det samma kvinna som dyker upp på flera ställen. Namnen kan också vara inaktuella."*¹⁴

Ett annat fenomen som också uppmärksammats i samband med Internets utveckling och ungdomars användning av chattsidor, är att sexuella tjänster som exempelvis strip-tease eller andra typer av beteenden med sexuell karaktär har utförts mot betalning, ofta av unga människor i tonåren¹⁵.

¹² RFSU – Prostitution på Internet 2003

¹³ ibid

¹⁴ Månsson S A & Söderlind 2004

¹⁵ ECPAT, 2004

2.1.4. Prostituerade

Såväl socialstyrelsens senaste rapport, kvinnojourers redogörelser som polisens utsagor vittnar om en komplex, mångfacetterad och heterogen sammansättning av de människor som idag jobbar som prostituerade i Sverige. Gemensamt för flera av de bilder som skapas om de prostituerade är dock i stor utsträckning en stark känsla av utsatthet och känslomässig ensamhet.

Inom gatupstitutionen uppskattas merparten av de prostituerade ha tunga missbruksproblem. Socialstyrelsens informanter beskriver kvinnor som sedan länge är drogberoende och som både fysiskt och psykiskt är mycket nedgångna. Drogernas avtrubbande verkan samt det starka fysiska beroendet av narkotika förklaras vara några av de element som gör att kvinnorna känslomässigt kan klara av prostitutionen. Våld och övergrepp uppges också i hög grad höra till dessa prostituerades vardag.¹⁶

Prostitution förekommer också i en ökande grad bland de till synes väletablerade kvinnor. Välutbildade och välavlönade kvinnor uppges sälja sina kroppar, till exempel via Internet. Psykologer och terapeuter som behandlar kvinnor i denna typ av prostitution berättar ofta om en "illusionernas arena", där de som säljer sexuella tjänster tillfälligt kan känna sig attraktiva, önskade och värdefulla till skillnad från de mindervärdighetskomplex, ångest och hatkänslor de i vanliga fall upplever mot sig själva.¹⁷

Prostitutionen beskrivs också som ett sätt att uppleva makt. Den prostituerade upplever denna känsla eftersom hon anser sig ha någonting som köparen behöver så mycket att han är beredd att betala för det och köparen eftersom han anser sig kunna köpa rätten att använda kvinnans kropp¹⁸. Prostitutionen utgör många gånger också bara en del av ett allmänt självdestruktivt beteende.

Kvinnorna i prostitutionen uppskattas vara i varierande ålder mellan 18-50 år gamla. Merparten anses dock vara under 30. Unga kvinnor ses mer sällan i prostitutionen, samtidigt som vuxna prostituerade ofta uppger att de började sälja sex tidigt. Enligt en undersökning från en ideell organisation har Socialstyrelsen erfarit att unga kvinnor börjar sälja sexuella tjänster genom erbjudanden på Internet. De uppges också ofta ha växlat mellan prostitution och andra självdestruktiva handlingar – självsvält, hetsätning, självskadande beteenden eller självmordsförsök samtidigt som de till synes är välfungerande i övrigt, högpresterande och ambitiösa.

För både unga och äldre prostituerade gäller det dock att tidigare livserfarenheter anses ha påverkat deras debut i prostitutionen. Problem under uppväxten, sexuellt utnyttjande, missbruk, destruktiva kärleksrelationer samt en otrygg miljö sägs i många fall ligga bakom det självdestruktiva beteendet som innefattar prostitution.

¹⁶ Socialstyrelsens rapport "Kännedom om prostitution 2003"

¹⁷ ibid

¹⁸ RFSU - Sex på köpet 2004

2.1.5. Sexköparna

Under lång tid har såväl myndigheter som allmänheten mest riktat fokus på de prostituerade i samband med diskussioner eller lagstiftning gällande sexköp och prostitution. I samband med att Sveriges lagstiftning idag dock skiftat fokus från de som säljer till de som köper sex, är det av största betydelse att erhålla kunskap om vilka dessa köpare är.

Enligt den senaste undersökningen från Folkhälsoinstitutet (1998:11) köper ungefär var åttonde man i Sverige sex någon gång under sitt liv. Majoriteten av dessa män är i medelåldern, gifta eller sammanboende och har barn. Bilden av avvikande, ensamma män stämmer inte med verkligheten. Köparna kommer från alla samhällsklasser och åldersgrupper och har ofta stabilitet, utbildning och pengar, vilket också kan förklara hur de har möjlighet att betala för de ofta kostsamma tjänsterna¹⁹. Även unga män förekommer bland köpare och en undersökning från RFSU år 2000 med pojkar mellan 16-25 år visar att 10 % någon gång betalat för sexuella tjänster.

I boken "Könsköparna – varför går män egentligen till prostituerade" delas könsköparna upp i olika kategorier utifrån deras sexuella nätverk²⁰:

- **Allkonsumenterna:** män som har en fru eller sambo och som har sexuella relationer vid sidan om sitt fasta förhållande, såväl med prostituerade som med andra. Relationen till kvinnor i allmänhet är sexualiserad
- **Relationsundvikarna:** män utan en fast relation som har flertalet förbindelser med älskarinnor samtidigt som de köper sex
- **Kompletteringsköparna:** gifta eller sammanboende män som inte uppfattar sexköpet som otrohet
- **Relationssökarna:** män som begränsar sexköp till en period då de inte befinner sig i ett förhållande
- **De refuserade.** oftast väldigt unga män som har debuterat och enbart haft sex med prostituerade

Den dock kanske vanligaste uppdelningen brukar göras mellan **sällanköpskunder** och **vaneköpare**. Enligt uppgifter från prostituerade förekommer det nästan alltid män som utgör ett regelbundet klientel medan andra enbart vid något tillfälle väljer att köpa sex för att uppfylla en fantasi, söka spänning eller förändra vardagen.

Enligt en rapport från RFSU publicerad 2004 som baserats på en sexårig undersökning och behandling av såväl sexköpare som prostituerade, uppges det att många av männen vittnat om svårigheter att hävda sig och sina egna intressen. De upplever sig ofta som maktlösa i de flesta sammanhang, inte minst i relationen till kvinnor och ser valet av sexköp som en möjlighet att ta kontroll över situationen, att ha makten att bestämma hur, när och var. Att köpa sex av en prostituerad kan också ses som ett försök att handskas

¹⁹ Folkhälsoinstitutet, "Sex i Sverige" 1998

²⁰ Sandell G, Petterson E, Larsson J & Kuosmanen J (1996)

med en inre konflikt där ett starkt beroende av en partner står i motsats till en rädsla för ett alltför stort beroende. Med detta resonemang förklaras också delvis mäns beteende som lever i ett partnerförhållande och som ser kontakten med prostituerade som en symbol för frihet, oberoende och autonomi. Det finns också en stark objektifiering av de prostituerade som mer förknippas med fantiserade objekt, kroppar eller kroppsdelar, mer än levande människor med egna behov och känslor.²¹

2.2. LAGSTIFTNING GÄLLANDE PROSTITUTION

I Sverige är det sedan 1999 enligt lag förbjudet att köpa sexuella tjänster. Den svenska lagen, unik i världen fram till 2004, anser att det är köparen av sexuella tjänster som gör sig skyldig till brott och inte den prostituerade. Den svenska regeringen och riksdagen har genom Kvinnofredslagstiftningen definierat prostitution som en form av mäns våld mot kvinnor och barn²². Prostitution anses vara ett allvarligt samhällsproblem som skadar såväl de individer som utnyttjas som samhället i stort, samtidigt som det försvårar utvecklingen mot jämställdhet mellan kvinnor och män både på nationell som internationell nivå.

Enligt den svenska sexköpslagen (1999:408) som trädde i kraft den första januari 1999 skall:

” Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken – för köp av sexuella tjänster till böter eller fängelse i högst sex månader. För försök döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken ”

Att köpa eller försöka köpa sexuella tjänster är idag en kriminell handling i Sverige samtidigt som de prostituerade kvinnorna inte riskerar några rättsliga påföljder. Såväl sexköpslagen som de tillskrivna straffsatserna har varit mycket omdebatterade, inte minst för att det högsta tillämpbara straffet är detsamma som vid snatteri. Dock kan lagstiftningen mest anses ha en normgivande verkan. Den svenska ståndpunkten innebär framför allt en långsiktig markering om att köpet av en människa genom prostitution inte är accepterat och att det är en allvarlig form av förtryck och en människokränkande handling som bör bekämpas.²³

Den mycket omdebatterade svenska ställningstagandet i frågan har väckt ett enormt intresse för dess tillämpning och effekter såväl i Sverige som utomlands främst eftersom det för första gånger är köparna som brottsbeläggs och inte de prostituerade. Från den första januari 1999 fram till 2003 har sammanlagt 167 män fått bötesstraff för sexköp. En mer detaljerad beskrivning av lagens tillämpning redovisas i följande tabell:

²¹ RFSU "Sex på köpet" 2004

²² Näringsdepartementet – Prostitution och handel med kvinnor, 2004

²³ ibid

Tabell 3.1 Fakta Sexköp²⁴

År	Polisanmälningar	Lagförda	Dömnda
1999	95	11	6
2000	92	34	27
2001	86	50	27
2002	110	45	19
2003	300	96	35

Till skillnad från många andra länder som också förbjuder prostitution vänder sig alltså den svenska lagstiftningen mot köparna och inte mot de prostituerade. Men även hallickarna, de som hjälper köparna att hitta prostituerade, främjar eller på annat sätt utnyttjar att en person prostituerar sig gör sig enligt svensk lag skyldiga till brott.

Enligt kopplerilagen skall:

" 8 § Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en annan har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för koppleri till fängelse i högst fyra år.

Om en person som med nyttjanderätt har upplåtit en lägenhet får veta att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelse mot ersättning och inte gör vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra, skall han eller hon, om verksamheten fortsätter eller återupprepas i lägenheten, anses ha främjat verksamheten och dömas till ansvar enligt första stycket.

9 § Är brott som avses i 8 § grovt, skall dömas för grovt koppleri till fängelse, lägst två och högst sex år.

För försök, förberedelse eller stämpling till koppleri och för underlåtenhet att avslöja sådant brott döms till ansvar enligt vad som sägs i brottsbalkens 23 kapitel. "²⁵

Straffsatsen vid brott mot kopplerilagen är således minst två och högst sex år års fängelse. Fram till 2002 var lagen också den enda som kunde tillämpas mot människohandlare i fall av människohandel för sexuella ändamål, och föll under begreppet grovt koppleri.

2.3. MÄNNISKOHANDEL FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL

Människohandel för sexuella ändamål är den svenska översättningen på det som internationellt ofta benämns "trafficking", eller mer korrekt "trafficking in persons for sexual purposes". Oavsett hur man dock väljer att benämna fenomenet är det ingen som idag tvivlar på att det är ett globalt växande problem. Enligt FN innefattar begreppet "trafficking":

²⁴ Brottsförebyggande Rådet, officiell brottsstatistik

²⁵ Näringsdepartementet – Prostitution och handel med kvinnor, 2004

*"Alla handlingar som har att göra med värvning, eller transport av personer inom ett lands gränser, eller över nationsgränser, där man använder sig av manipulation, påtryckning eller tvång, skuldberoende eller förfalskning i syfte att utsätta människor för övergrepp eller utnyttjande, som påtvingat prostitution, slavliknande behandling, misshandel eller extrem grymhet, organdonationer, samt exploatering på arbetsplatser med svältlöner och dålig miljö; i fabriker eller privata hushåll."*²⁶

Enbart utifrån ovanstående definition är det lätt att förstå hur komplext och mångfacetterat fenomenet är samtidigt som det i slutändan alltid handlar om slavliknande situationer som människor utsätts för i syfte att utnyttjas på olika sätt, varav ett är inom sexindustrin. I föreliggande uppsats har jag utgått ifrån ovanstående definition för att beskriva fenomenet människohandel för sexuella ändamål, och därmed uteslutit människohandel som avser utnyttjande av arbetskraft, eller handel med organ.

2.4. DISKUSSION OCH TEORIER OM ORSAKERNA TILL MÄNNISKOHANDEL

Människohandeln är ett komplext problem och faktorerna som ger upphov till det såväl många som komplicerade. Enklast redogörs för dess orsaker genom att dela upp dem i "push" och "pull" faktorer, eller "utbud" och "efterfrågan". Push-faktorerna är oftast orsaken till varför människor vill lämna sitt land, sin stad eller sin tillvaro och utgörs ofta av **ekonomiska**, **sociokulturella** och **politiska** problem eller naturkatastrofer. På liknande sätt finns det ett antal pull-faktorer som drar människor till andra, oftast mer välbärgade länder i väst, där det dessutom finns en **efterfrågan** på just de människorna.²⁷ En beskrivning av dessa faktorer samt teorier kring utbuds- och efterfrågeperspektivet presenteras nedan.

Push-faktorerna som får människor att vilja söka sig bort från det egna landet och som gynnar uppkomsten av människohandel i EU, utgörs främst de stora ekonomiska, sociala och politiska skillnaderna som finns länder emellan. Många människor ser flytten till ett av länderna i väst som den enda utvägen för att få ökade möjligheter till att försörja sig och leva ett människovärdigt liv. Den **ekonomiska situationen** som får dessa människor att vilja ta ett sådant steg kännetecknas av en utbredd fattigdom, avsaknaden av ett fungerande socialförsäkringssystem och en hög arbetslöshet som ofta lämnar den enda familjeförsörjaren (i många fall mannen) utan inkomstmöjligheter. För kvinnor och lågutbildade är jobben få och i Östeuropa har den massiva avindustrialiseringen i samband med kommunismens fall medfört en dramatisk ökning av arbetslösheten. Andra ekonomiska orsaker som är värda att nämna är bristfälliga utbildningssystem, icke fungerande makroekonomi samt migrationen från fattiga landsregioner till städerna bland annat då mer temporära arbetsmöjligheter erbjuds just där. Den alltmer utbredda exponeringen som skapar en förskönad bild av livet i väst förtydligar också den ekonomiska ojämlikheten mellan länder och ökar viljan att söka sig dit. Samtidigt som migrationstrycket ökar blir gränserna alltmer slutna och invandringen till många

²⁶ ECPAT, 2004

²⁷ IOM, report on human trafficking 2003

höginkomstländer blir alltmer reglerad.²⁸ Den enda utvägen för många blir att ta hjälp av människosmugglare.

De **sociokulturella** faktorerna som återfinns i push-elementen bygger främst på kvinnors underordnade roll i många länder och kulturer. I patriarkala samhällen är flickorna och kvinnorna av tradition bundna till de manliga figurerna i familjen och skall från barnsben lyda och vara under faderns beskydd. Senare i livet blir det därför inte heller onaturligt för dem att inta en liknande relation till sina äkta män. Detta gör det lättare att kunna tänka sig att lita på, följa och lyda de män som många gånger till en början agerar som pojkvänner, släktingar eller vänner som vill erbjuda de unga kvinnorna möjligheten till ett bättre liv utanför landets gränser. De patriarkala familj- och samhällsstrukturer där kvinnor anses tillhöra en man hyser också en större acceptans för att kvinnors och deras kroppar kan köpas eller säljas och prostitution är allmänt accepterat. De svåra ekonomiska förhållandena ökar också toleransen för illegala försörjningsmöjligheter.

Missbruk och sociala missförhållanden under uppväxten orsakar att många unga kvinnor tvingas lämna sina hem. Samtidigt har kvinnorna och flickorna som faller offer för människohandlare oftast en mycket begränsad kunskap om att de är de främsta måltavlorna och att fenomenet faktiskt förekommer. Det finns en utbredd okunskap i ämnet och informationskampanjer för att öka medvetenheten hos befolkningen förekommer mycket sällan.²⁹

Vidare finns det ett antal **politiska faktorer** som har påverkat och möjliggjort människohandelns uppkomst och spridning. Bristande lagstiftning och rättssäkerhet samt utbredd korrupcion i hemländerna är en bidragande orsak till förekomsten av människohandel. I ursprungsländerna prioriteras sällan kampen mot människohandel och de internationella instrument som skall bekämpa fenomenet implementeras inte.³⁰

Trots hårt reglerade immigrationslagstiftningar förekommer det idag inte enbart en vilja att komma till höginkomstländer utan också en efterfrågan på människor till dessa länder – **pull-faktorer**. I EU ökar efterfrågan på billig arbetskraft allt mer i takt med att samhällsstrukturerna förändrats. En hög grad av sysselsättning, en högre utbildningsgrad samt många människor i slutet av sin arbetsperiod har medfört ett behov av arbetskraft inom yrkesområden som anses för riskabla, nedvärderande eller för lågavlönade för EU:s egna medborgare. Speciellt tydligt är detta inom sexindustrin, som har sett importen av billig, underkastad och utbytbar arbetskraft som en återvinningsbar guldgruva.³¹

En annan pull-faktor som är värd att nämna är destinationsländernas förhållande till prostitution. Enligt Dorchen A Leidholdt, vice VD för CATW (Coalition Against Trafficking in Women) som undersökt problemet kring prostitution och människohandel, finns det en tydlig parallell mellan länders lagstiftning i fråga om prostitution och hur utvecklingen av människohandel ter sig i de respektive länderna. Legaliseringen av

²⁸ Utrikesdepartamentet, Fattigdom & Människohandel 2003

²⁹ ILO report on Trafficking from Moldova 2002,

³⁰ Utrikesdepartamentet, Fattigdom & Människohandel 2003

³¹ Leidholdt D. (i Farley M), 2003

prostitution underlättar människohandlarnas verksamhet, medför en större efterfrågan på sexuella tjänster och leder dessutom till en större acceptans bland allmänheten. Leidholdt hävdar jämväl att prostitutionen kan ses som en inhemsk form av människohandel som bottnar i samma förhållanden som den internationaliserade människohandeln; köns- och härkomstrelaterad diskriminering, sexuellt utnyttjande som barn, våldtäkt, drog- och alkoholrelaterade problem, dysfunktionella familjeförhållanden etc.³²

Synen på prostitution och de prostituerade varierar såväl mellan olika tidsperioder som mellan kulturer, religioner, samhällsgrupper, politiska partier och länder. De skiljer sig mellan olika åldersgrupper, yrkesgrupper, intressegrupper och till och med på individnivå beroende på vad man egentligen tycker och vad man uppger offentligt. Den huvudsakliga skiljelinjen är dock alltid densamma, är det ett "vanligt" yrke som en individ skall få rätt att utöva, eller är det en form av exploatering som kränker människovärdet, skadar den prostituerade och bör därför förbjudas? Oavsett ställningstagande bör man verkligen ta i beaktandet faktumet att såväl människohandel som prostitution har som grundläggande sysselsättning försäljningen av sexuella tjänster, och att inkomsten från dessa verksamheter baseras på om det finns en efterfrågan eller inte.

Samtidigt får man inte heller blunda för den allmänna sexualiseringen i samhället som medfört att speciellt unga människors inställning till sexuella tjänster mot betalning ändrats de senaste åren. Med hjälp av Internet och olika chatsidor tävlar unga människor idag vem som anses vara snyggast, sexigast, mest åtråvärd genom att posera på sätt som tidigare enbart förekom inom sexindustrin. Dessa ungdomar, oftast inte äldre än 14-16 år ser det som ett skydd att befinna sig bakom datorerna i sina egna hem och har i undersökningar också i växande grad sagt sig se det som en bonus att få betalt för att visa olika kroppsdelar. De avklädda bilderna i såväl kvinnliga modemagasin som herrtidningar, kändisar, skandalreportrar och hälsosajter har alla skapat en större fokus kring kroppen och en länk mellan att vara snygg, sexig och framgångsrik. Att känna sig åtrådd, tilltalande och sexig i andras ögon blir därmed också en bekräftelse av att man har lyckats.

Just Internet nämns också som en bidragande orsak till den växande sexindustrin. Internets möjligheter att på ett till synes anonymt sätt kunna nå ut till miljontals potentiella kunder har enligt många bidragit till att sexhandeln såväl underlättats som stimulerats. Män som ej tidigare vågat ta kontakt med prostituerade har tillkommit och annonseringen av de olika tjänsterna enklare nått en större publik. Samtidigt upplevs nätet som ett skydd mot såväl polis, myndigheter och den egna tillvaron då den inte innebär direkt kontakt med de inblandade.

Orsakerna som ligger bakom uppkomsten, lönsamheten och spridningen av människohandel är många och ovanstående punkter har enbart koncentrerats på att redovisa de mest väsentliga. Det som dessa visar är dock viktigt att notera, nämligen att incitamenten finns på båda sidorna av gränsen, i de rika länderna som efterfrågar den typen av tjänster och gör verksamheten lönsam, samt i de fattigare länderna där ekonomiska, sociokulturella och politiska problem får människor att vilja söka sig

³² Leidholdt D, (i Farley M), 2003

därifrån. Bekämpningen av människohandel måste därför angripa problemet vid alla dess rötter, i öst som i väst.

2.5. MÄNNISKOHANDEL FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL I SVERIGE

I jämförelse med andra länder har Sverige under lång tid varit skonat från allt för stora problem med människohandel. I början av 2000-talet, då kunskapen om fenomenet och dess internationella utbredning ökade, började problemet även uppmärksammas i Sverige och det blev snart uppenbart att människohandel för sexuella ändamål förekom även här. Man insåg dessutom att det inte var en helt ny företeelse, utan något som länge, speciellt i norra Sverige, hade klassats som koppleri eller prostitution.

Verksamhetens enorma lönsamhet, de öppna gränserna inom EU, en existerande efterfrågan samt alla socioekonomiska problem som oftast förekommer i ursprungsländerna gjorde Sverige snart till ett transit- och destinationsland för människohandlare från de Baltiska staterna och Östeuropa. Brottsens underjordiska karaktär gör det svårt att med exakthet kunna veta hur många personer i Sverige som blivit offer för människohandel.

Den enda officiella statistiken som idag förekommer bygger på årliga kartläggningar från Rikskriminalpolisen. Mot bakgrund av Haagdeklarationen³³ har Rikskriminalpolisen utsetts till att vara nationell rapportör i frågor om människohandel och skall kontinuerligt samla in uppgifter om fenomenets omfattning samt hur denna kan förebyggas och bekämpas.

Lägesrapporterna med namnet "Människohandel för sexuella ändamål" bygger på underrättelser från samtliga polismyndigheter i samtliga län i Sverige, förundersökningar och uppskattningar av mörkertal.

År 2001 och 2002 uppskattade Rikskriminalpolisen i sin undersökning att mellan 200-500 kvinnor blivit utsatta för handel i Sverige. Den största delen av underrättelseinformationen som dessa siffror byggdes på berörde Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrbotten och endast ett fåtal mellanstora eller mindre städer.³⁴

I Rikskriminalpolisens senaste lägesrapport gällande 2003 uppskattas mellan 400-600 kvinnor vara utsatta för människohandel i Sverige. Rikskriminalpolisen tror inte att den ökade siffran nödvändigtvis speglar en ökning av antalet offer för människohandel utan kan ha berott på en för låg bedömning under tidigare år, som nu justerats i samband med ett ökat informationsflöde i ämnet.³⁵

Enligt Rikskriminalpolisen är en nästan uteslutande majoritet av människohandelsoffren kvinnor i åldrarna 18-30. Under 2003 har man dock även funnit några minderåriga bland

³³ The Ministerial declaration on European Guidelines for effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Woman for the Purpose of Sexual Exploitation (Hague 24-26 April 1997)

³⁴ Rikskriminalpolisen – Handel med Kvinnor, Lägesrapport 5, 2002

³⁵ Rikskriminalpolisen – Människohandel för sexuella ändamål, Lägesrapport 6, 2003

offren. De flesta kvinnor som förs till Sverige kommer från Estland, Litauen, Ryssland och Polen, men även Ungern och Thailand. Människohandlarna värvar kvinnor som i många fall redan befinner sig i ett utsatt ekonomisk eller socialt läge, inte sällan från den inhemska sexindustrin med löften om arbeten som servitris, dansare eller som extrahjälp i hemmen. När kvinnorna förts över gränsen fräntas de i regel sina identitetshandlingar och sina pass och genomgår en systematisk nedbrytning i form av våldtäkter, misshandel och hot för att få dem i sin makt. De initieras i sina nya arbetsuppgifter av kvinnor som sedan tidigare befinner sig i branschen, och hålls under tiden inlåsta eller under ständig uppsikt för att inte kunna kommunicera med omvärlden eller fly. Hallickarna tar ofta hand om merparten av deras förtjänster och utan pengar, identitetshandlingar och utan att behärska språket är kvinnorna nästan fullständig under människohandlarnas makt.³⁶

Sammanlagt elva personer har dömts under 2003 för människohandelsliknande brott, grovt koppleri och koppleri och flera förundersökningar har bedrivits runtom i landet. Utifrån dessa blev det känt att de brottsliga nätverk som bedriver människohandel i Sverige är i regel små och ofta bara innefattar ett fåtal personer. Trots detta har tre av de kopplerifallen som uppdagades under 2003 omfattat ett 30-tal kvinnor per ärende vilket anses som många enligt svenska erfarenheter. Hallickarna och människohandlarna är såväl män som kvinnor och av olika etniska ursprung. Flera av de inblandade kvinnorna har tidigare exploaterats inom prostitutionen innan de själva blev hallickar.³⁷

Försäljningen av sexuella tjänster annonseras idag ofta på Internet och underrättelseinformation från polisens förundersökningar visar på att Internet också fått en allt större betydelse när det gäller att rekrytera och etablera en första kontakt med sexköparna. Kvinnorna bjuds ut via hemsidor på Internet och kontakt sker via en anonym e-postadress och ett telefonnummer.³⁸ Likväl förekommer det att människohandlarna har en mer eller mindre etablerad kundkrets som de kontaktar när nya tjejer förs till Sverige. Kvinnorna förs sedan till hyrda lägenheter eller hotellrum där köparna väntar, eller transporteras av hallickarna till kunderna, vilket dock är mer riskabelt då de kan förlora kontrollen över flickorna.

2.6. LAG MOT MÄNNISKOHANDEL

Oavsett vad man har för uppfattning om den svenska sexköpslagen, har den tillsammans med kopplerilagen alltid ansetts vara otillräcklig för att kunna användas fullt ut i fall av människohandel. Innan juli 2002, då den svenska lagen mot människohandel trädde i kraft, var poliser, åklagare och domare ofta hänvisade till koppleri- och människosmugglingslagen. Koppleri är i jämförelse ett mindre allvarligt brott som bestraffas med maximalt sex års fängelse, istället för de tio år som maxstraffet för människohandel idag ger.

³⁶ Näringsdepartementet – Prostitution och handel med kvinnor, 2004

³⁷ ibid

³⁸ ibid

Den nya lagen som infördes under 4 kap 1a§ i brottsbalken välkomnades till en början av såväl polis, åklagare, myndigheter, frivilligorganisationer som allmänheten men visade sig snart vara i behov av ytterligare tillägg.

För att bland annat fullt ut kunna uppfylla FN:s tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, samt EU:s rambeslut om bekämpande av människohandel (2002/629/RIF) utvidgades lagen den första juli 2004. Den nya lagen omfattar idag till skillnad från tidigare även människohandel som sker inom landets gränser, samt människohandel som syftar till andra former av utnyttjande än för sexuella ändamål, till exempel tvångsarbete och handel med organ. Försök, förberedelse och stämpling till människohandel, liksom underlåtenhet att avslöja sådana brott är också straffbart enligt brottsbalkens 23 kapitel.³⁹

Brottsbalken 4 kap 1a§

Den som, i annat fall än som avses i 1§, med användande av tvång eller vilseledande, med utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med något annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon sådan åtgärd med en person, och därigenom tar kontroll över personen, i syfte att personen skall

- 1. utsättas för brott enligt 6 kap 1, 2, 3 eller 4§, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål,*
- 2. utnyttjas i krigstjänst eller tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd,*
- 3. utnyttjas för avlägsnande av organ,*
- 4. på annat sätt utnyttjas i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.*

Detsamma gäller den som i sådant syfte som anges i första stycket,

- 1. till annan för över kontrollen över en person, eller*
- 2. från annan tar emot kontrollen över en person.*

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år skall dömas för människohandel, även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.

Är ett brott som avses i första-tredje styckena mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.

Ytterligare lagändringar knutna till människohandel infördes i den svenska lagstiftningen 2004. I bland annat utlänningslagen infördes den första oktober 2004 en bestämmelse som gör det möjligt för en förundersökningsledare att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd för utländska målsägande och vittnen. Ändringen innebär att de personer som kan och vill hjälpa brottsutredande personal genom vittnesmål under en begränsad tid ges laglig möjlighet att stanna i Sverige, samt få tillgång till hälso- och sjukvård samt socialt bistånd.

³⁹ Faktablad Näringsdepartementet – Prostitution och handel med kvinnor, 2004

Även lagen mot människosmuggling, som ofta är ett led i människohandel, förändrades då maxstraffet den första oktober 2004 höjdes från två till sex års fängelse.

Enligt officiell statistik från Brottsförebyggande rådet har 22 anmälningar som gjordes 2003 för brott mot människohandelslagen resulterat i en fällande dom med fängelsestraff⁴⁰. För 2004 finns ännu ingen statistik tillgänglig, men polisen vittnar om ett åtal mot människohandel, där det misstänkta paret till slut dömdes för grovt koppleri och inte människohandel. Vidare dömdes två personer för människohandelsliknande brott våren 2004, men eftersom brotten begicks innan lagen trädde i kraft kunde de inte dömas för människohandel⁴¹.

Erfarenheter från Rikskriminalpolisen vittnar om att det är svårt att skaffa fram tillräcklig bevisning om människohandel för sexuella ändamål, varför troligtvis människohandlare också ofta åtalas och döms för lägre brott, såsom grovt koppleri och koppleri. Även om dessa brott har människohandelsliknande karaktär och även om det i de flesta fall varit tydligt att kvinnor har förts till Sverige för att utnyttjas i prostitution kommer de enligt polisen också i fortsättningen att åberopas vid människohandsfall, om inte lagstiftningen ändras.⁴²

⁴⁰ Brottsförebyggande rådet, officiell brottsstatistik

⁴¹ Rikskriminalpolisen, Kajsa Wahlberg (utsaga citerad i en artikel från Statens Folkhälsoinstituts tidning, HIV Aktuellt, nr 4 2003)

⁴² Rikskriminalpolisen – Människohandel för sexuella ändamål, Lägesrapport 6, 2003

3. METOD

En bra och väl genomtänkt metod är oftast nyckeln till ett framgångsrikt forskningsarbete. Valet av metod innebär att forskaren ställs inför en mängd valsituationer och alternativ utifrån vilka han eller hon måste fatta strategiska beslut om undersökningens tillvägagångssätt. Följande kapitel avser att redogöra för metodologin som valts för uppsatsens genomförande. Vidare diskuteras uppsatsens trovärdighet utifrån begreppen validitet och reliabilitet.

3.1. VETENSKAPLIGT SYNSÄTT

Bra forskning underbyggs av ett tillvägagångssätt som är ändamålsenligt för det ämne eller den företeelse som undersöks⁴³. Detta innebär att metodvalet anpassas efter undersökningen och omständigheterna, för att tillfredställa de uppställda målen med undersökningen och besvara de huvudsakliga frågeställningarna.

Metoden i sig är ett arbetssätt för att samla in, bearbeta och tolka empiri, det vill säga data om verkligheten. Det finns dock olika uppfattningar om huruvida det är möjligt att samla in absolut kunskap om ett ämne eller att objektivt redogöra för verkligheten.

Inom vetenskapsteorin utgör *positivism* och *hermeneutik* två huvudinriktningar med olika syn på verkligheten. Positivismen har som grundläggande regel att samhällsvetenskaperna bygger på generella lagar och system likt de inom naturvetenskaperna. Därför anser positivisterna att det finns en objektiv värld som kan studeras på ett neutralt eller objektivt sätt. Forskare kan kartlägga denna objektiva och konstanta verklighet genom ihärdig forskning samt genom att använda sig av objektiva metoder för att kunna förutsäga och kontrollera människors beteende. Resultatet från olika undersökningar kan därefter kopplas samman, för att ge en allt bättre överblick över de lagbundenheter som styr samhället.⁴⁴ Författaren till föreliggande uppsats motsätter sig synen att det endast finns en verklighet som kan observeras. Istället är hon av den uppfattning att människor både ser och uppfattar världen på olika sätt, vilket gör att det är svårt att tala om en objektiv social verklighet.

Detta synsätt går i linje med hermeneutiken, ett förhållningssätt som bygger på tolkningar av verkligheten. Enligt hermeneutikerna finns det olika bilder av verkligheten, men inga lagbundenheter som är giltiga oberoende av tid och rum. Denna verklighet kan enbart förstås och kartläggas då den tolkas utifrån sitt specifika sammanhang.⁴⁵

Författaren till föreliggande uppsats menar att synen på en objektiv verklighet och de antaganden som positivismen innebär kan förkastas genom att se på den traditionella

⁴³ Denscombe, 2002

⁴⁴ Jacobsen, 2002

⁴⁵ Jacobsen, 2002

forskarvärlden. Denna präglas av en ständig förändringsprocess, där nya teorier ständigt bevisar att verkligheten är annorlunda än vad man tidigare trott. Vidare är det närmast intill omöjligt att enbart bygga en samhällsvetenskaplig studie på kvantitativ data, speciellt inom ett ämne som föreliggande uppsats behandlar. Den till synes objektiva och kvantifierbara fakta som finns om prostitution och människohandel är på grund av fenomenens brottsliga anknytning oftast uppskattad och ett stort mörkertal förekommer. Därför anser forskaren att kunskap om verkligheten bör insamlas från personer som genom sitt arbete eller livserfarenhet skaffat sig en djupare insyn och kunskap om de rådande förhållandena. Därmed innebär forskningen av fenomenen att den mänskliga faktorn inte kan uteslutas vid undersökningen, vilket positivismen förkastar som en ovetenskaplig metod.

Uppsatsen kommer därför att utgå från den riktning inom vetenskapsteorin som bygger på tolkning eller hermeneutik. Det är viktigt att poängtera att det är främst de intervjuade experternas tolkningar av verkligheten kring sexköpslagens påverkan på människohandel som avses och inte författarens tolkning av deras uttalanden. Samtidigt anser skribenten att man som forskare aldrig möter världen helt förutsättningslös, utan att det alltid finns en tolkning av verkligheten grundad på en föreliggande förförståelse som han eller hon bär med sig.

Därmed är det omöjligt att hävda att undersökningen blir helt objektiv. Forskningsarbetets kvalitet kan dock fortfarande vara hög då läsaren får en bild av de olika intervjupersonernas perspektiv och sätt att se på verkligheten. I studien om den svenska sexköpslagens inverkan på människohandel för sexuella ändamål krävs det en bred och varierad informationsbas som skall återge en nyanserad och kvalitativ bild av verkligheten. Betydelsen av att se till helheten ligger i linje med det hermeneutiska vetenskapliga synsättet där fokus ligger på kontext snarare är specifika variabler.

Kontexten i den hermeneutiska forskningsprocessen underbyggs, i den mån de existerar, av teorier och tidigare forskning i ämnet. Dessa bidrar till att skapa en förförståelse för det undersökta fenomenet som är nödvändig för att kunna tolka de kvalitativa data som samlas in. Skribenten menar att det aktuella fenomenet inte kan undersökas på ett korrekt sätt utan att även kartlägga andra perspektiv såsom den nationella lagstiftningen, den ekonomiska situationen samt politiska, sociala och samhällsenliga faktorer.

Undersökningen fokuserar på en realitet där människors och institutioners handlingar förändras med tiden och påverkas ständigt av yttre omvärldsfaktorer. Tidsperspektivet innebär att förutsättningarna som ligger till grund för mänskligt agerande varierar. Likväl utgör de yttre påverkningarna såsom exempelvis ekonomin eller det politiska läget en okontrollerbar faktor som omöjliggör forskarens kontroll eller undersökningens obundenhet till tid och rum. Utan dessa lagbundenheter bör därför undersökningen förstås utifrån sin kontext.

Då synen på verkligheten uppfattas olika, råder det också olika uppfattningar om hur kunskap om verkligheten kan samlas in. Metodiken anger vilka tillvägagångssätt som skall användas för att samla den nödvändiga informationen och kartlägga verkligheten.

Med så olika riktningar är det inte förvånande att det råder oenighet om vilka metoder som är lämpligast för studier av ett samhällsvetenskapligt problem. Författaren kommer att redogöra för de metodval som gjorts, beroende på vilka som ansågs vara mest lämpade för uppsatsens syfte och överensstämde med såväl det vetenskapliga synsätt som de perspektiv som studien grundar sig på.

3.2. FORSKNINGSAKSATS

Ett forskningsarbete bygger på ett underlag av information som forskaren samlar in och bearbetar för att ge en så rättvisande bild av verkligheten som möjligt. Empirin, som den samlade informationen kallas, används för att relateras till eller ge upphov till teorier som skall beskriva verkligheten. De olika strategierna som forskaren kan tillämpa kallas deduktion, induktion och abduktion.

Ett *deduktivt* arbetssätt kännetecknas av att forskaren utifrån befintliga teorier och allmänna principer härleder hypoteser som sedan prövas mot verkligheten. Resultatet från undersökningen relateras sedan till den befintliga teorin, vilken modifieras eller bekräftas i linje med de nya slutsatserna⁴⁶. Alternativet till ett deduktivt arbetssätt kallas *induktion* och innebär att forskaren undersöker ett fenomen utan att först ha förankrat den i en tidigare vedertagen teori. Utifrån den insamlade informationen, empirin, görs generaliseringar som ger upphov till en ny teori⁴⁷.

I föreliggande uppsats har en kombination av den deduktiva och induktiva ansatsen tillämpats för att ge en bild av verkligheten. Denna strategi kallas för *abduktion* och innebär till att börja med att ett enskilt fall används för att formulera ett hypotetiskt mönster och därmed skapa en teori eller förståelse om ämnet – den induktiva delen. Därefter prövas hypotesen mot andra fall för att kunna utvidgas till en mer generell bild av verkligheten, likt i det deduktiva arbetssättet. Denna alternering mellan ett induktiv och deduktiv tillvägagångssätt innebär att forskaren kan utnyttja såväl den empiriska och teoretiska nivån i sin undersökning.

Den abduktiva ansatsen är lämplig för föreliggande undersökning då forskaren försöker att skapa en djupare förståelse kring sexköpslagens påverkan på människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Då det saknas teorier kring detta samband inleddes arbetet med att samla information om dessa två fenomen, vars gemensamma nämnare, prostitutionen, är densamma. I informationssökandet lades fokus på rapporter och utvärderingar kring prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt sexköpslagens utvärdering. Utifrån detta kunde sedan frågan utvecklas huruvida en ändring av lagsystemet gällande prostitutionen inverkar på människohandel för sexuella ändamål. Genom insamlandet av det empiriska materialet har författaren försökt att kombinera dessa data med befintliga teorier för att finna eventuella mönster rörande Sveriges sexköpslags inverkan på människohandel för sexuella ändamål.

⁴⁶ Patel & Davidson, 2003

⁴⁷ Jacobsen, 2002

3.3. UNDERSÖKNINGENS KARAKTÄR

Det gemensamma draget för alla typer av undersökningar är att utveckla ny kunskap inom ett specifikt ämnesområde. Beroende på hur mycket man vet om ett visst problemområde innan undersökningen startar, kan olika typer av undersökningsansatser identifieras. Enligt Patel och Davidson⁴⁸ har undersökningsansatser en *explorativ*, *deskriptiv* eller *förklarande* karaktär. En explorativ undersökning påbörjas oftast när det finns bristfällig eller begränsat kunskap om ett specifikt ämnesområde. Syftet med dessa undersökningar är att belysa ett problemområde så allsidigt som möjligt och därmed inhämta största möjliga kunskap. Explorativa undersökningar fyller existerande kunskapsluckor inom ett ämnesområde men ligger även ofta till grund för vidare studier i ämnet. Vid explorativa undersökningar använder sig forskare ofta av flera olika tekniker för att samla in information⁴⁹.

En deskriptiv undersökningsansats används då det redan finns en viss mängd kunskap inom ett område. Kunskapsmängden, som systematiserats i form av teorier och modeller, ligger till grund för undersökningen som därmed kommer att vara beskrivande. Vid deskriptiva undersökningar begränsar man sig till att ingående undersöka ett eller ett fåtal aspekter av ett större fenomen som ägt eller äger rum idag.

Förklarande eller hypotesprövande undersökningar syftar till att pröva om det finns ett samband mellan tidigare dokumenterade fenomen och teorier och det nuvarande undersökningsobjektet⁵⁰. I den aktuella undersökningen anses det kausala undersökningsansatsen vara mindre lämplig då forskningsområdet inte kan knytas an till teorier eller tidigare forskning på området att prövas mot och därmed vara teoriprovande eller teorikonsumerande.

Föreliggande uppsats grundar sig främst på den explorativa ansatsen då konkret kunskap kring sexköpslagens inverkan på människohandel för sexuella ändamål i Sverige saknas. Författaren har därför försökt att fylla kunskapsluckorna genom att inhämta så mycket kunskap om sambandet som möjligt, som skall ligga till grund för en rättvisande bild av verkligheten. Vidare har flera olika informationstekniker använts vilket också kännetecknar en explorativ ansats. Med anledning av att forskningsproblemet enbart syftar till att se på en aspekt av sexköpslagens konsekvenser, dess inverkan på människohandel för sexuella ändamål, kan uppsatsen i sin slutfas även sägas ha en deskriptiv karaktär. Det bakomliggande syftet med undersökningen är dessutom att illustrera vilken inverkan lagstiftningen haft på människohandeln för sexuella ändamål i Sverige, snarare än att dra kausala slutsatser om fenomenets utveckling i Sverige.

⁴⁸ Patel & Davidson, 2003

⁴⁹ *ibid*

⁵⁰ Jacobsen, 2002

3.4. FALLSTUDIER

Fallstudier syftar till att återge en samlad och analytisk bild av ett fenomen eller en social enhet genom att på djupet studera ett enskilt fall, aspekt eller företeelse. Människohandel för sexuella ändamål har som bekant många orsaker och fenomenet är såväl komplext som svårgripbart. Att analysera dess utveckling utifrån en möjlig påverkningsfaktor, samt att begränsa den till Sverige gör att en mer generell analys kan utarbetas. Studien kommer att baseras på olika källor från olika ämnesområden samt att även, i den mån det förekommer, att kompletteras med annan datainsamling på området. Undersökningen har dock sin utgångspunkt i en verklig och komplex situation som försöker klargöra ett möjligt samband.

Valet av fallstudie kan också sägas gå i linje med den tidigare valda explorativa undersökningsansatsen. Enligt Merriam kan fallstudier uppvisa olika karaktärsdrag, exempelvis *partikularistiska* (specifika), *förklarande* eller *heuristiska* (upptäckande). Den heuristiska fallstudien lämpar sig bäst för det aktuella uppsatsämnet då skribenten skall utforska, analysera, summera och dra slutsatser ur ett fall vars betydelse tidigare ej kartlagts eller försumrats, vilket överensstämmer med Merriams definition av begreppet. Vidare skall fallstudien även upplysa läsaren och öka dennes förståelse över fenomenet som studerats.⁵¹

Svårigheterna med fallstudier är att forskaren, som eftersträvar en så detaljerad, komplett och nyanserad bild av en företeelse som möjligt, möter svårigheter att definiera fallets gränser på ett absolut och entydigt sätt, samt begränsas av tids- och kostnadsaspekten. Vidare kan även en kvalitativt sett bra studie bli för lång och för ingående för att läsaren skall ha tid att läsa och eventuellt använda den.⁵² Då såväl tids- som kostnadsramen för denna uppsats är begränsad har vissa avgränsningar (se avsnitt 1.5) gjorts för att på så sätt skapa goda förutsättningar för en bra slutprodukt.

3.5. UNDERSÖKNINGSMETOD

Undersökningsmetoder brukar inom metodlitteraturen delas in i två huvudsakliga grupperingar beroende på vilken typ av information som samlas in och undersöks. Forskning vars huvudsakliga datainsamling utgörs av mätningar och numeriska fakta kallas *kvantitativ forskning* och kräver statistiska bearbetnings- och analysmodeller. *Kvalitativt inriktad forskning* är uppbyggd kring insamlingen av data som ej kan kvantifieras, så kallad "mjuk" data, i form av exempelvis kvalitativa intervjuer och tolkande analyser.⁵³

Syftet med både den kvalitativa och den kvantitativa metoden är en relevant informationssamling som skall leda till en ökad förståelse kring ett särskilt problem. Generellt lämpar sig dock dessa två metoder för olika typer av frågor och

⁵¹ Merriam, 1998

⁵² ibid

⁵³ Patel & Davidson, 2003

problemställningar. Den kvantitativa forskningen anses vara lämpligast då det redan förekommer en god kunskapsgrund om det undersökta ämnet i form av kategoriserbar eller kategoriserat data. Metoden används främst för att beskriva ett fenomenets frekvens eller omfattning. De kvantitativa undersökningarna syftar inte till att gå på djupet med ett problem utan att beskriva den generella förekomsten eller inställningen till en viss företeelse. Därför bygger kvantitativa studier ofta på studier av många enheter och ett stort bredd, exempelvis i form av enkätundersökningar och surveys.⁵⁴ Den kvantitativa metoden kan framstå som en bättre metod för att uppnå objektivitet, men det finns subjektivitet även i denna metod. Det finns subjektiva beslut kring definieringen av problemet, fastställandet av perspektiv, valet av teori och modeller samt förenklingar⁵⁵. Frågan om subjektivitet och objektivitet diskuterades tidigare i uppsatsen (se avsnitt 3.1). Som då nämndes, ställer sig författaren bakom hermeneutiken som menar att det inte finns en objektiv verklighet. Då människor alltid tolkar verkligheten utifrån sina egna referensramar, kommer forskningsarbeten aldrig att kunna vara helt objektiva. Resultaten från den kvantitativa forskningen ger däremot en mer konkret bild av verkligheten och förutsättningar för en djupare kunskapsgrund⁵⁶.

Den kvalitativa metoden syftar till att skapa större förståelse i ett oklart eller outforskat ämne genom att återge en nyanserad beskrivning av fenomenet. Metoden är mest lämplig då man strävar efter att behandla ett ämne på djupet och se hur människor tolkar och förstår en viss situation. Den begränsade eller bristfälliga informationen i ämnet medför behovet av en flexibel undersökningsuppläggning. Denna kan anpassas till undersökningen efter behov för att ge en större öppenhet och djupare förståelse i ämnet. Vidare har sambandet mellan individ och kontext i den kvalitativa undersökningen stor betydelse. Enligt Jacobsen är dock nackdelarna med en sådan metod att den samlade informationen lätt blir för oöverskådlig och detaljerad och att närheten till respondenten kan störa förmågan till analytisk distansering.⁵⁷

Avsikten med föreliggande uppsats är att se hur en enskild företeelse, sexköpslagen, har påverkat människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Undersökningen ämnar följdaktigen öka förståelsen och kunskapen kring ett samtida fenomen i sin verkliga kontext vars samband inte tidigare studerats. Då syftet med undersökningen är att undersöka om och på vilket sätt den nya sexköpslagen har påverkat människohandel för sexuella ändamål, är det viktigt att kunna belysa hela denna process och inte vara begränsad till delar av denna. Användandet av en kvantitativ metod skulle innebära en begränsning av studien till specifika variabler. Eftersom människohandel för sexuella ändamål, dess orsaker och utveckling anses vara en mycket komplex process, finner författaren det olämpligt att granska det utifrån fasta svarsalternativ och kvantifierbar data. Denna typ av människohandel är, precis som prostitution, en företeelse där mörkertalet ofta är svårt att uppskatta och exakta siffror och mätningar svåra att genomföra. Dessutom anser skribenten att den kvantitativa metoden skulle redogöra för en ytlig och onyanserad bild vilket kan försvåra den slutliga analysen.

⁵⁴ Jacobsen, 2003

⁵⁵ Kinnear & Taylor, 1996

⁵⁶ ibid (K&T)

⁵⁷ Jacobsen, 2003

En explorativ problemställning, som i den aktuella undersökningen, kräver ofta en metod som får fram nyanserade data, går på djupet och är känslig för oväntade förhållanden och därmed öppen för kontextuella aspekter. Problemställningen och fenomenets komplexitet kräver dessutom en djupgående och rik beskrivning av fenomenet som endast kan uppnås genom insamlingen av kvantitativ data.

Utifrån ovanstående resonemanger har den kvalitativa metoden ansetts vara mest relevant för undersökningen

3.6. DATAINSAMLING

Vid vetenskaplig forskning härstammar det nödvändiga informationsmaterialet från antingen *primära* eller *sekundära* källor. Valet mellan dessa datainsamlingsmetoder görs av forskaren beroende på vilken typ av information som krävs för undersökningen. *Primärdata*, är data som samlas in direkt från en källa oftast genom intervjuer, enkäter observationer eller kartläggningar. Primärdata består i regel av ny information som ej tidigare sammanställts om ett ämne eller företeelse. *Sekundärdata* däremot innefattar redan tillgänglig information om ett tidigare kartlagt ämne och återfinns i publicerad litteratur, tidskrifter, artiklar, publikationer och Internetkällor.⁵⁸ I föreliggande undersökning har den primära datainsamlingen varit grundläggande för undersökningen. Dock har författaren även tagit del av sekundär data för att kunna belysa och tydligare sätta den primära datan i en kontext. Nedan följer en redogörelse över undersökningens datainsamling.

3.6.1. Primärdata

Vid kvalitativa undersökningar är forskaren det huvudsakliga instrumentet för datainsamlingen och analysen. Då forskarens egen närvaro vid datainsamlingen är grundläggande, uppstår en flexibilitet att anpassa tekniken till omständigheterna och att kunna analysera informationen utifrån dess verkliga kontext.⁵⁹ Ett av de vanligaste tillvägagångssätten för att samla in primärdata är intervjuer, av mer eller mindre flexibel eller strukturerad karaktär. Intervjuer ger forskaren möjlighet att skapa en rik och tät beskrivning av det undersökta fenomenet samtidigt som direkt fokus riktas på forskningsområdet. Styrkan med intervjuer är dessutom att forskaren ges möjligheten att ha kontroll över den information som lämnas, genom att kunna sondera och styra intervjun i rätt riktning och därmed få relevant information. Flexibiliteten kan dock leda till missförstånd och felaktiga uppfattningar vilket forskaren måste ha i åtanke. Likaså är intervjuer en tidskrävande och kostsam metod.⁶⁰ För föreliggande uppsats har dock fördelarna ansetts väga upp nackdelarna. Med tanke på uppsatsens kvalitativa metodval samt den explorativa undersökningsansatsen, har forskaren valt att utgå från den kvalitativa forskningsintervjun, vars egenskaper redovisas nedan.

⁵⁸ Lckvall & Wahlbin, 1993

⁵⁹ Jacobsen, 2003

⁶⁰ Merriam, 1998

3.7. KVALITATIV FORSKNINGSINTERVJU

Den kvalitativa forskningsintervjun karakteriseras av att såväl forskaren som den intervjuade personen ges en stor flexibilitet att beskriva verkligheten. Syftet med denna intervjutyp är enligt Steiner är att kunna tolka ett fenomen utifrån de erhållna beskrivningarna av den intervjuades livsvärld⁶¹. Vid en explorativ undersökning är det viktigt att intervjuaren strävar efter att erhålla nyanserade beskrivningar av det undersökta fenomenet och kan under samtalets gång också försöka att klargöra och tolka beskrivningarna tillsammans med intervjupersonen⁶².

Den kvalitativa forskningsintervjun beskrivs ofta som ett samtalsliknande kunskapsutbyte, där forskarens frågor och deras ordning inte, eller bara till viss del är fastställda. Till skillnad från ett frågeformulär används intervjuguiden som en checklista av ämnen som skall beröras under samtalets gång, dock utan att deras inneboende ordning är förutbestämd⁶³. Detta medför att intervjun kan anpassas till den aktuella situationen för att underlätta ett naturligt kunskapsutbyte som inte avbryts eller styrs av en standardmall. Uppläggningsen av intervjun blir således icke-standardiserad eller ostrukturerad vilket möjliggör en nyanserad, detaljrik och ingående beskrivning av det undersökta fenomenet. I föreliggande uppsats har en intervjuguide utarbetats för att ange de ämnen och frågeställningar som kommer att belysas under samtalets gång (se bilaga 1). Vid intervjutillfället har dock frågorna och deras ordning anpassats till situationen för att kunna skapa ett bra samspel mellan intervjuare och intervjuperson och samtidigt bidra tematiskt till informationssamlingen. Intervjuguiden har i förväg skickats till respondenterna.

Den kvalitativa forskningsintervjun blir följaktligen ett samtal om ett specifikt problemområde, vars syfte definieras av forskaren såväl i sitt arbete som inför sin respondent. Forskarens uppgift är att på ett tydligt sätt presentera ämnet och därefter kritiskt följa upp den intervjuades svar på frågorna. Samtalet vid intervjutillfället går dock utöver ett vardagligt åsiktsutbyte då den bygger på omsorgsfullt ställda frågor och ett lyhört lyssnande med syfte att erhålla grundligt provade kunskaper.⁶⁴

Då den erhållna kunskapen till stor del är beroende av intervjupersonernas verklighetsbild kan den inte anses vara objektiv till sin karaktär, vilket i sin tur kan medföra motsägelsefulla redogörelser av samma fenomen. Detta kan dock också anses vara styrkan hos intervjusamtalet, då många personers olika uppfattningar kring ett ämne ger en mångsidig och nyanserad bild av verkligheten. Samtidigt gäller det att återigen notera att detta går helt i linje med den föreliggande uppsatsens hermeneutiska synsätt.

Forskningsintervjuns kvalitet utgörs enligt Kvale bland annat av att korta, tydliga frågor besvaras med rika, specifika och relevanta svar. Vidare skall den ideala intervjun i stor utsträckning tolkas under loppet av intervjun bland annat genom att intervjuaren

⁶¹ Kvale, 1997

⁶² ibid

⁶³ Bryman, 1988

⁶⁴ Kvale, 1997

verifierar sina tolkningar av intervjupersonens svar under intervjuens förlopp. De intervjuade personerna skall vara samarbetsvilliga och motiverade, värtaliga och kunniga.

För den aktuella undersökningen kan forskaren anse att kvalitetskriteriet uppfyllts då alla intervjuade personer kunnat ge relevanta och uttömmande svar på samtliga frågor. Då mindre oklarheter uppkommit har forskaren försökt att återge sin tolkning av deras svar som sedan godkänts eller på nytt förklarats av respondenten.

Intervjuernas validitet i förhållande till undersökningsplanen garanterats genom att forskaren följt de principer kring utformandet av undersökningsverktyg som accepteras i den akademiska världen. Detta inkluderar en noggrann bedömning av undersökningspunkternas förenlighet med forskningens syfte.

3.7.1. Intervjuundersökningar

Undersökningar, vars huvudsakliga datainsamling bygger på intervjuer delas in i *informant-* och *respondentundersökningar*. Distinktionen mellan dessa två beror på vilka de intervjuade personerna är. Svartpersonerna som används vid en *informantundersökning* agerar som vittnen, eller sanningssägare, som skall bidra med information om hur verkligheten ter sig i ett visst avseende. De olika informanterna skall med sin direkta insyn och personliga kunskap bidra till att återskapa den bästa möjliga skildringen av en situation eller händelseförlopp. Frågorna som ställs kan också anpassas till de olika personerna eller den nyfunna informationen från tidigare intervjuer under undersökningens gång för att ge en mer specifik och detaljerad bild av verkligheten. Källkritiska principer granskar och prövar den information som framkommit vid informantundersökningar.⁶⁵

Respondentundersökningar sätter intervjupersonens åsikter och tankar om ett visstämne i fokus. I stor utsträckning ställs samma eller liknande frågor till samtliga svartpersoner som skall ge forskaren en möjlighet att se ett visst mönster i svaren för att beskriva eller förklara ett visst fenomen eller händelseförlopp. Respondentundersökningar delas i sin tur in i frågeundersökningar (enkätundersökningar och intervjuundersökningar) och samtalsintervjuer, beroende på vilken typ av data som är nödvändig för undersökningens syfte.

Det är inte ovanligt att samtalsintervjuer innehåller inslag av både informant- och respondentkaraktär. I föreliggande uppsats är detta också fallet då merparten av de intervjuade personerna genom sin direkta insyn i människohandelssituationen i Sverige har agerat som vittnen, eller sanningssägare, samtidigt som det är deras allmänna uppfattning om sexköpslagens inverkan som varit undersökningssyftet. Den dubbla informant och respondentkaraktären kan också styrkas då intervjuguiden som användes innehöll samma frågor, samtidigt som dessa specificerades och anpassades efter intervjupersonens specifika kunskapsområde eller den mot bakgrund av nyfunnen information vid andra intervjutillfällen.

⁶⁵ Esaiasson, m fl. 2003

3.7.2. Intervjupersoner

I syfte att erhålla den primärdata som svarade mot uppsatsens ändamål genomfördes 15 intervjuer med 17 personer som genom sitt arbete eller erfarenheter ansågs besitta värdefull kunskap kring prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Urvalet av dessa personer gjordes utifrån flera aspekter med det huvudsakliga syftet att täcka in en så bred och heltäckande perspektiv kring problematiken som möjligt. Det enda kravet som dock alla skulle uppfylla är att ha uppnått en viss expertis i ämnet, genom att ha jobbat, forskat eller på annat sätt skaffat sig insyn i problematiken. Valet av intervjupersonerna har dessutom grundat sig på de personer som sedan 1999 skrivit större utredningar, rapporter eller på annat sätt dokumenterat den svenska situationen i fråga om sexköpslagen, prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Bland dessa återfanns personer från Socialstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Rikskriminalen, Näringsdepartementet samt en forskare och professor från Malmös Högskola. Vidare har även en chefåklagare i frågor om människohandel samt en journalist vid Tidningarnas Telegrambyrå "TT" intervjuats, då dessa hade under en längre tid utrett och dokumenterat fenomenet. Slutligen har personer från frivilligorganisationer och kvinnojourer samt en före detta prostituerad delgivit sina erfarenheter, för att få en närmare insyn i dagens verklighet. Valet av intervjupersonerna skulle därmed resultera i en såväl övergripande, utforskande, redogörande och direktanknuten bild av sexköpslagens inverkan på människohandel för sexuella ändamål för sexuella ändamål i Sverige.

De intervjuade personerna kontaktades direkt per telefon för att informeras om undersökningens mål och syfte, för att därefter tillfrågas om de skulle vilja redogöra för sina kunskaper i en intervju. Samtliga tillfrågade svarade positivt och tider för de personliga intervjuerna bokades. Intervjufrågorna skickades till respondenterna två dagar innan det utsatta datumet för att förhindra att de tillfrågade kände sig oförberedda på någon av de ställda frågeställningarna.

3.8. SEKUNDÄRDATA

Undersökningen inleddes med ett insamlande av sekundärdata i form av litteratur, forskningsarbeten, utredningar och artiklar från bibliotek samt Internet. Då den aktuella problematiken aldrig tidigare undersökts, berörde det tillgängliga materialet endast olika fragment i problematiken exempelvis sexköpslagen, prostitution, människohandel för sexuella ändamål i Sverige samt internationella studier om människohandel för sexuella ändamål och prostitutionslagstiftningars påverkan. Dessa har utgjort bas för uppsatsens teoretiska ramverk och till viss del till de empiriska iakttagelserna. Likaså utgör sekundärdata den viktigaste källan för de kvantitativa fakta som presenteras under teorikapitlet.

3.9. UNDERSÖKNINGENS TILLFÖRLITLIGHET

Det undersökta sambandet mellan den rådande lagstiftningen i Sverige gällande köp av sexuella tjänster och människohandel för sexuella ändamål, var ett nytt angreppssätt för samtliga respondenter. Då urvalet av intervjupersoner dock endast utgick ifrån personer som var väl insatta inom sitt kompetensområde och genom sitt arbete hade skaffat sig en viss expertis i området, kunde ett antagande göras att insamlad primärdata var tillförlitlig. Tidsbegränsningen för undersökningen gjorde att antalet intervjupersoner fick begränsas vilket medförde att en utvidgad undersökning skulle kunna göras i framtiden. Då de intervjuade experterna var erkända inom sitt område och deras namn var kända av såväl allmänheten som sinsemellan, torde detta stärka antagandet om att en representativ samling av de ämneskunniga i Sverige intervjuats. Genom att författaren fick tillåtelse att spela in intervjuerna, kunde informationen dokumenteras och förhindra att viktig information förbisågs. Då alla genomförda intervjuer var personliga gavs författaren en större chans att styra intervjun så att undersökningens område täcks in på ett tydligt sätt.

Även för gällande sekundärdata som användes anses tillförlitligheten vara hög. De använda publikationerna, rapporterna, och dokumenten var huvudsakligen offentliga statliga utredningar och den brukade litteraturen har skrivits av erkända namn och forskare inom området. Informationssamling från Internet kan i många fall inte anses vara beprövad och tillförlitlig. Därför har författaren till föreliggande uppsats endast utgått ifrån officiella hemsidor samt större webbportaler för att i en hög grad säkerställa materialets tillförlitlighet.

3.10. ANALYSMETOD

Vid användningen av kvalitativa forskningsintervjuer är det viktigt att redogöra för metoden som används för att omvandla den insamlade data till text, samt hur den ofta väldigt nyanserade och komplexa data analyserats. I den aktuella undersökningen har 13 av de 15 intervjuerna varit personliga och två varit telefonintervjuer. Samtliga intervjuer spelades in på kassetband för att tillåta intervjuaren att koncentrera sig på samtalet och intervjuens dynamik. Telefonintervjuerna försämrade inte det inspelade materialets kvalitet tack vare en välfungerade teknik. De inspelade intervjuerna överfördes sedan till text och intervjupersonernas egna formuleringar, meningsbyggnader och exemplifieringar antecknades ordagrant. Forskarens egen tolkning av respondenternas uttalanden har inte skrivits ner. Samtidigt som det är viktigt att påpeka att en överföring från direktsamtal till text alltid bygger på tolkningar och att viktiga aspekter så som den aktuella samtalsmiljön, respondentens mimik och tonläge inte kunnat återges.

Analysen av intervjuerna har sedan i första hand utgått från *meningskoncentrering*. Denna metod har främst använts i syfte att skapa en större överblick över de stora intervjutexterna samt att göra dessa mer hanterbara för resultatsammanställningen. Sammanfattningstekniken möjliggör att de långa intervjutexterna omvandlas till kortare, mer koncisa formuleringar och att de essentiella idéerna lyfts fram. Vid meningskoncentrering skall den väsentliga innebörden av det som sagts vid

intervjutillfällen lyftas fram utan att viktig information går förlorad.⁶⁶ Samtidigt kan analysen också sägas ha tagit hjälp av ad-hoc metoden, ett eklektiskt tillvägagångssätt som ger forskaren möjlighet att med hjälp av citat, vissa kvantifieringar och kategoriseringar skapa mening i det samlade materialet. Exempelvis användes de olika citaten för att illustrera och understryka de essentiella idéerna. I den aktuella uppsatsen har meningskoncentreringen hjälpt till att sammanställa de olika förhållningssätten kring sexköpslagens inverkan på människohandeln och kartlägga majoritetens synsätt. Ad-hoc metoden möjliggjorde därutöver en mer specifikt insyn i de olika förhållningssätten och vissa kvantifieringar av intervjupersonernas åsikter.

3.11. UNDERSÖKNINGENS KVALITET

Oavsett vilken strategi eller metod som väljs för en vetenskaplig undersökning, strävar forskare alltid efter att uppnå en så hög kvalitet som möjligt genom att få fram giltiga och hållbara resultat. Kvaliteten på en undersökning fastställs ofta med utgångspunkt i begreppen *validitet* och *reliabilitet*. Enligt Yin⁶⁷ skall fyra centrala begrepp beaktas för att uppnå en god kvalitet: konstruktionsvaliditet, intern validitet, extern validitet och reliabilitet.

3.11.1. Validitet

Validitet är ett mått på huruvida undersökningsinstrumentet lyckats mäta den egenskap man avsett att mäta eller inte⁶⁸. Då föreliggande undersökning är av kvalitativ karaktär och därmed inte bygger på konkreta mätningar skulle författaren föredra att definiera validitet som överenskommelsen mellan det som instrumentet avsåg att undersöka och det som verkligen undersöktes.

Det första validitetskriteriet, konstruktionsvaliditeten, syftar till att mäta om det fastställda tillvägagångssättet är lämpligt för att studera det undersökta fenomenet. Forskaren kan exempelvis använda sig av flera källor och skapa en beviskedja för att förebygga problem med konstruktionsvaliditeten.⁶⁹ Då föreliggande uppsats bygger på flera källor som har en relevant anknytning till problemet kan den dragna slutsatsen anses vara övertygande och plausibel. Genom att välja olika primär- och sekundärkällor, har författaren försökt att spegla olika synsätt på sexköpslagens inverkan på människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Därmed har skribenten försökt att bredda analysens räckvidd för att ge en nyanserad och heltäckande bild som möjligt. Vid tveksamheter kring undersökningens utformning har skribenten rådfrågat personer med erfarenhet från uppsatsskrivning om den valda undersökningsstrukturens lämplighet.

Den interna validiteten är enligt Yin mycket betydelsefull vid förklarande och kausala studier, men mindre relevant vid deskriptiva och explorativa studier. Med hänsyn till uppsatsens undersökande och beskrivande karaktär torde detta kriterium vara av mindre

⁶⁶ Kvale, 1997

⁶⁷ Yin, 1994

⁶⁸ Merriam, 1998

⁶⁹ Yin, 1994

betydelse⁷⁰. Författaren för föreliggande uppsats anser dock att även denna typ av validitet är viktig för undersökningen då det visar på hur väl forskarens resultat överensstämmer med verkligheten. Det är viktigt att uppmärksamma att den förmedlade informationen går via forskaren som omedvetet kan anpassa eller påverka resultatet i en viss riktning. Faktans autenticitet har säkerställts då alla intervjuer bandats. Validiteten i uppsatsen skulle dock ha kunnat ökas ytterligare genom att låta undersökningen löpa under en längre tid eller att involvera flera deltagare.

Extern validitet är ett mått på hur väl de empiriska resultaten kan generaliseras. Att generalisera utifrån befintlig data är vanligtvis lättare vid kvantitativa undersökningar då det gäller att generalisera utifrån en statistisk databas. Vid en kvalitativ fallstudie däremot skall forskaren förlita sig på en analytisk generalisering vilket inte är helt enkelt att göra. Då föreliggande uppsats dock mest vill undersöka och beskriva ett möjligt samband, anser forskaren att kunna urskilja en gemensam linje för den insamlade data som kan ligga till grund för en allmän tendens, uppfattning och tolkning av verkligheten.

3.11.2. Reliabilitet

Begreppet *reliabilitet* skall undersöka om en studies resultat kan upprepas och utmynna i samma resultat. En undersöknings reliabilitet bestäms av hur mätningarna utförs och precisionen vid informationsbearbetningen. Metoden bör vara oberoende av undersökare och av de undersökta enheterna, vilket skulle innebära att det enbart finns en verklighet som kan studeras.⁷¹ Tidigare i uppsatsen redogjorde författaren för sina åsikter kring en subjektiv versus en objektiv verklighet, vilket medför att reliabilitet i föreliggande uppsats mer belyser om resultaten är förenliga med det insamlade och underliggande datamaterialet. Reliabiliteten kan i detta fall stärkas genom en tydlig redogörelse över de utgångspunkter och perspektiv som undersökningen bygger på, samt en detaljerad beskrivning av hur studien genomfördes samt hur slutsatserna drogs från den tillgängliga informationen⁷².

Med den utgångspunkten anser författaren att det finns goda möjligheter att resultatet skulle upprepas vid en ny studie i samma ämne. Tidsaspekten skulle dock kunna påverka resultatet av sexköpslagens inverkan på människohandel för sexuella ändamål, exempelvis beroende på hur lång tid som förlöpt sedan lagens ikraftträdande. Vidare skall man notera att människohandel för sexuella ändamål i sig är ett föränderligt fenomen som påverkas av många olika faktorer. Då forskaren inte har möjlighet att varken styra över tidsaspekten eller fenomenets föränderlighet, är denne medveten att detta kan påverka reliabiliteten och vill därför göra läsaren uppmärksam på detta.

⁷⁰ Yin, 1994

⁷¹ ibid

⁷² ibid

4. RESULTAT

Följande kapitel skall redovisa resultaten av den genomförda undersökningen. Experternas svar på de olika frågorna presenteras och de mest signifikativa aspekterna belyses genom utvalda citat. De olika ämnesområden som intervjuerna berör, grupperas enligt uppsatsens frågeställningar i två huvudkategorier. Svaren sammanfattas och analyseras i kapitel fem.

4.1. SAMBANDET MELLAN PROSTITUTION OCH MÄNNISKOHANDEL

Prostitution och människohandel, två olika verksamheter för vissa, ett och samma brott för andra. För att klargöra sambandet, likheterna och skiljelinjerna mellan de två, har experterna fått definiera begreppen, redogöra för eventuella samband samt uttala sig om faktorer som kan påverka människohandelns utbredning i ett destinationsland.

4.1.1. Definition av prostitution och människohandel

Försäljning av sexuella tjänster, en affärstransaktion mellan en köpare och en säljare, utnyttjandet av en annan människa i ett maktförhållande, sexuell exploatering eller en del av mäns våld mot kvinnor. Åsikterna om vad som definierar prostitution är många och tyngdpunkten varierar från att främst belysa verksamhetens affärsmässiga del, till att koncentrera sig på de inblandade parternas utsatthet och brott.

Majoriteten av intervjupersonerna väljer dock att beskriva prostitution som utförandet av sexuella tjänster mot någon form av ersättning.

"Prostitution är försäljningen av sexuella tjänster mot någon form av ersättning, men det behöver inte alltid vara kopplad till pengar utan det också vara mat, husrum, droger osv."

(ECPAT)

Dessa poängterade bland annat det faktum att prostitution idag kan innebära väldigt många olika saker och inta olika former. Fastän de valde att definiera begreppet utifrån ett affärsmässigt perspektiv, nämndes begrepp som utsatthet, särskilda omständigheter, missbruk samt tvång av flera respondenter. Det blev också tydligt att man i många fall med tvång inte avsåg en tredje person utan mer en livssituation, ekonomisk sårbarhet eller ett destruktivt förhållande till sig själv eller till en partner.

Det destruktiva i prostitutionen och verksamhetens våldsamma karaktär var också det som närmare hälften av de intervjuade experterna beskrev:

"Prostitution är en del av mäns våld mot kvinnor och det ligger i samma liga som sexuella övergrepp, våldtäkter osv. Det är en extrem form av utnyttjande som har så att säga glorifierats och normaliserats som något helt annat än mäns våld mot kvinnor. Det

är ju precis som en kvinna som utsätts för våldtäkt men får betalt. Därför tycker jag inte heller om ordet "försäljning" av sexuella tjänster, det är inte en sexuell "tjänst", det är inte ett jämlikt förhållande och det är inte frivilligt"
(Näringsdepartementet)

De respondenter som valde denna infallsvinkel lade sig därmed i linje med vad lagen anser om prostitution, det vill säga en del av mäns våld mot kvinnor. Vidare poängterade dessa att det var viktigt att inte försöka neutralisera och normalisera verkligheten för en prostituerad och inte tro på den så kallade "myten om den lyckliga horan". Respondenterna hänvisade också till de fysiska, psykiska och emotionella skadorna som ett liv i prostitution förde med sig, skador som de inblandade ofta inte ville kännas vid förrän efter att de hade lämnat verksamheten.

Utnyttjandet och maktförhållandet i prostitutionen var en annan utgångspunkt för ett par intervjupersoner som valde för att beskriva fenomenet på följande vis:

"Prostitutionen ser jag som ett maktförhållande, där en person med makt utnyttjar en person utan makt och människohandel för sexuella ändamål är väl samma sak, men där är det flera led, det är flera personer som är inblandade i det här utnyttjandet. Men offret ser ju likadant ut och också den slutliga verksamheten"
(TT)

Frågan om makt, utnyttjande och likheterna mellan prostitution och människohandel återkom också när de intervjuade personerna skulle definiera begreppet människohandel för sexuella ändamål (trafficking).

"Kvinnohandel handlar ju om prostitution, så man kan ju egentligen inte särskilja prostitution och människohandel. I och med kvinnohandel så ingår ju prostitution, det är ju det som gör det lukrativt, det är ju det som är ändamålet, att köpa kvinnor"
(kvinnojouren IRIS Luleå)

"Det som gör att det ibland är frågan om människohandel och i andra fall är frågan om prostitution är bara en fråga om bevisning, upplägget i de här verksamheterna är densamma."
(Åklagare Människohandel - Internationella Åklagarkammaren)

Själva begreppet "trafficking" ville dock ett fåtal respondenter inte använda bland annat med argumenteringen:

"Det är viktigt att betona vem som blir utsatt och vem som utsätter. Använder man ordet människohandel då tar man med alla begreppen, tvångsarbete, prostitution osv. och sedan specificerar man. När det gäller handel med kvinnor, handel med barn för prostitution så är det viktigt att man visar att det är en typ av handel, och vad är varan, vad är det man handlar, ju kvinnan. Om man inte vill synliggöra för världen att det finns en förövare, att det är män som gör det här, så använder man ett begrepp som döljer

förövarna, som till exempel familjevåld, istället för "mäns våld mot kvinnor" så man inte ser vem som gör vad."

(Näringsdepartementet)

Över lag så förklarade majoriteten av de intervjuade personerna att de såg på människohandel som ett mycket komplext fenomen, där huvudpunkten låg i att illegalt förflytta människor mellan olika länder och platser, i syfte att tjäna pengar på deras kroppar. Respondenterna hänvisade också till den svenska lagstiftningens definition samt FN:s definition av begreppet som en del av den organiserade brottsligheten.

"Människohandel är en organiserad verksamhet, handel av människor för sexuella ändamål kan jämföras med handel med vapen, narkotika, organ.."

(Operativchef - Stockholms Citypolis Prostitutionsenhet)

Nästan hälften av respondenterna påpekade också att människohandel oavsett ändamål var en form av modernt slaveri och att den påtvingade prostitutionen som det oftast innebar var "den yttersta förnedringen" (frilansjournalist, ämnessakkunnig).

Vidare intygade respondenterna att människohandel för sexuella ändamål kunde beskrivas som ett gränsöverskridande fenomen och att våldsutövning, sexuellt utnyttjande, hot samt ekonomisk sårbarhet relaterades till begreppet.

4.1.2. Sambandet mellan prostitution och människohandel i ett land

Enhetligt svarade de intervjuade experterna att de tror att det finns ett tydligt samband mellan prostitution och människohandel för sexuella ändamål i ett land och att dessa två företeelser är intimt förknippade med varandra. Motiveringen till varför de ansåg dessa två fenomenen hänga samman, visade dock på att de lade fokus på olika aspekter.

En stor majoritet drog parallellen mellan ett lands acceptans för prostitution och förekomsten av människohandel, samt hur en öppen prostitutionsmarknad påverkade den illegala handeln med utländska prostituerade:

"Ju större öppenhet och marknad desto mer trafficking förekommer. Det är mer lönsamt, det finns köpare. Mycket prostitution innebär många köpare."

(Brottsförebyggande Rådet)

"All människohandel har ju ett ändamål, människohandlare är ju businessmän och de vill sälja sina varor till någon och har man en accepterad prostitutionsmarknad i ett land så är det naturligtvis attraktivt för de som säljer"

(Näringsdepartementet)

"Vi ser helt tydligt här i Skandinavien att antalet utsatta för människohandel i Sverige är lägre än i våra mer prostitutionsliberala grannländer, framför allt Finland, men också Norge och Danmark"

(Kvinnoforum)

Nästan hälften av de intervjuade personerna påpekade också betydelsen av en rådande efterfrågan för prostitution som i sin tur påverkar människohandelns lönsamhet.

"Prostitution bygger på att det finns en efterfrågan och ju större efterfrågan desto större är risken att man tar hit kvinnor och barn, och desto mer lönsamt blir det för människohandlarna"

(ECPAT)

Även lagstiftningarnas betydelse uppmärksammades, såväl de som rör människohandel som de som rör prostitution. Respondenterna reflekterade dessutom över hur människohandlarnas etablering och sexköparnas tillgänglighet till kvinnorna underlättades om det redan finns en befintlig prostitutionsmarknad.

"Människohandel är svårt att bevisa och eftersom det är svårt att hitta kopplingen mellan flickorna och hallicken och sedan hitta bevisningen, då måste vi bekämpa den "vanliga" prostitutionen också, för egentligen om man kollar på gatorna i Europa, eller också bara i Köpenhamn eller Oslo då är det en majoritet av utländska flickor som går på gatan där"

(Göteborgspolisens traffickinggrupp, Polismyndighetens expert & talesman)

"Om det redan finns en etablerad prostitutionsverksamhet så vet man dels som kund vart man ska söka och så kan de som sysslar med människohandel också lättare etablera sig och lättare nå en kundkrets."

(Socialstyrelsen)

Enstaka intervjupersoner tog dessutom upp ett samband som underbyggdes av liknande värderingssätt för kvinnor, synen på sex samt mäns rättigheter. Kulturella aspekter samt samhällets inställning till prostitution omnämndes också när sambandet diskuterades, synpunkter som kommer att presenteras i de följande avsnitten.

4.1.3. Påverkande faktorer till människohandelns utbredning i ett destinationsland

Det finns onekligen många faktorer som påverkar hur, var och om människohandeln kan spridas till att bli ett omfattande problem, eller om den begränsas till vissa regioner, städer eller platser. I enlighet med undersökningens syfte har de intervjuade experterna fått uttala sig om människohandel i ett destinationsland påverkades av prostitutionens utbredning, samhällets inställning till prostitution samt rättsamhällets inställning till prostitution.

4.1.3.1. Prostitutionens utbredning

Då samtliga intervjupersoner var överens om att det förekom ett samband mellan prostitution och människohandel i ett land blev också svaret enhetligt när det gällde prostitutionens påverkan på människohandelns utbredning. Expertpanelens svar visade också på att det gick att peka ut vissa områden där en tidigare bekant

prostitutionsmarknad nu i större grad kunde infiltreras av människohandlare. Tydligast verkade det vara i storstadsregionen, där anonymiteten och dagliga transportförbindelser med utlandet ansågs vara attraktiva faktorer för människohandlarna. Storstäderna föredrogs också framför de mindre orterna då många av de presumtiva kunderna kunde förväntas bo eller kunna ta sig till Stockholm, Göteborg eller Malmö. Minskningen i den öppna gatuprostitutionen innebar dock även större strapatser för människohandlarna att hitta tillfälliga bostäder för kvinnorna.

"För att skaffa sig en business här så måste de skaffa en lägenhet, flera egentligen, för har man bara en så reagerar grannarna jävligt snabbt om det ränner en massa karlar där hela tiden. Du måste ha kontakter för att få tag på de här lägenheterna och du måste ha pengar för att betala för dem, och så måste du kunna transportera tjejerna dit de ska eller se till att köparna kommer dit på ett säkert sätt."

(Näringsdepartementet)

Ett annat exempel som togs upp av ett antal intervjupersoner gällde Norrbotten och den speciella situationen som finns i Sveriges nordligaste delar. Trots glesbygd och utan storstadssyndrom har prostitution som verksamhet accepterats, diskuterats och i vissa fall blundats för under ett antal decennier. De prostituerade som finns är nästan uteslutande av utländsk härkomst och kvinnorrättsorganisationerna och polisen känner sig maktlösa inför den alltmer utbredda acceptansen liknande den holländska modellen.

"Det har ju blivit så normaliserat, så trivialiserat det här med sexköp hos oss i Norrbotten. Det har ju funnits där så länge. I Haparanda rycker man ju bara på axlarna "Vaddå?, Det är väl ingenting!" Eller bara rent av kan säga vid fikabordet "Nu ska jag gå och köpa mig en kvinna"

(kvinnojouren IRIS Luleå)

Övriga respondenter återkom i sina svar till sambandet mellan prostitution och människohandel när det gällde förekomsten av en marknad, en existerande eller icke-existerande lagstiftning mot prostitution samt efterfrågans betydelse.

4.1.3.2. Samhällets inställning till prostitution

Det framkom i alla intervjuer att allmänhetens inställning till prostitution direkt eller indirekt påverkade människohandeln i ett land. Den direkta förbindelsen utgjordes av den allmänna moralen, det vill säga om det kunde vara socialt och kulturellt accepterat att gå till prostituerade, något som i sin tur påverkade efterfrågan, marknaden samt lönsamheten för människohandlare.

"Det handlar väldigt mycket om attityder, om det är rätt att köpa en kvinnas eller en mans kropp. Den allmänna uppfattningen verkar ju vara att de gör det här för att tjäna pengar så vissa män kan ju nästan se det lite som välgörenhet att hjälpa dem och köpa sex. Men vad det egentligen visar är deras syn på kvinnor"

(kvinnojouren IRIS Luleå)

Just synen på kvinnor, frågor om jämställdhet, samt den historiska utvecklingen från att betrakta prostitution som en frivillig företeelse till att bli klassad som en del av mäns våld mot kvinnor, var andra punkter som många av de intervjuade personerna tog upp.

Ett flertal poängterade också faktumet att samhällets inställning tar lång tid att förändra och att man i Sverige, till skillnad från många andra länder, under lång tid har bekämpat föreställningen om prostitution som ett vanligt yrke.

"Redan på 70 talet så förflyttade vi frågan från att handla om kvinnans patologi till att handla om kön och sexualitet i samhället och då kunde man se att prostitutionen var ett uttryck och ett mönster som var signifikativt för patriarkaliska system och samhällen. Prostitutionen placerades alltså i ett nytt fält, och det visade sig ju inte minst nu vara aktuell när man förflyttade prostitutionen på nytt i ett historiskt sett nytt fält som en del av mäns våld mot kvinnor"

(Professor, Malmö högskola)

En annan respondent jämförde dagens ändrade lagstiftning med 1979 års lagstiftning mot barnaga, som ändrade den allmänna acceptansen för att uppfostra barn med fysiska metoder. Hon ansåg att sexköpslagen kommer att ha en liknande effekt på den allmänna acceptansen att köpa en individs kropp för sex.

Ett samhälles framsteg i jämställdhetsfrågor samt dominansen av ett patriarkat nämndes också vara betydelsefulla inslag som påverkade samhällets åsikter i frågan.

"Människohandel och prostitution ligger väldigt nära jämställdhetsarbetet i ett land, för har du ingen jämställdhet utan mer en biologisk inställning till sexualitet – "män är på ett sätt, kvinnor på ett annat" så kommer man ju alltid kunna ursäkta såväl torskar som våldtäktsmän och debattera om "det fria valet"

(Ämnessakkunnig)

Diskussionen om det fria valet i prostitutionen togs upp av merparten av de intervjuade personerna. Ingen av de intervjuade ansåg att man kunde tala om det fria valet i prostitutionen utan snarare om omständigheter, val och värderingar som man gjorde i desperata situationer eller i hopp om att ta sig ur till synes hopplösa tillstånd.

"Det är olyckligt att vi har den här skillnaden mellan frivillig och tvingad prostitution. Jag tror att prostituera sig har alltid varit ett desperat uttryck i en desperat situation för en människa. Så fort det finns en annan försörjningsmöjlighet, något alternativ så tror jag att man väljer den. Det handlar om en utsatthet som andra utnyttjar"

(Åklagare Människohandel – Internationella Åklagarkammaren)

Samtliga poängterade också att om ett samhälle accepterade idén med prostitution som en del av en människas fria val så verkade det bedövande mot de skuld känslor eller instinktiva reaktioner då de mötte, köpte eller kom i kontakt med prostituerade. Ursäkten för att fortsätta blunda inför fenomenets allvar var också densamma: "de har själva valt det".

"Det får otroliga konsekvenser på hur man ska hantera såväl prostitution som människohandel om man delar upp det på frivillig och tvingad prostitution, det blir så inkonsekvent. Enligt mig så är det ju samma företeelse och skadeverkningarna är desamma, oavsett om kvinnan är fysisk tvingad eller utsatt fören psykisk påverkan"
(Åklagare Människohandel – Internationella Åklagarkammaren)

4.1.3.3. Rättsamhällets inställning till prostitution

Frågan om rättsamhällets inställning till prostitution i någon mån påverkade människohandeln i ett land besvarades av alla experter med ett enhetligt "ja". Samtidigt byggde deras svar på olika infallsvinklar kring rättssamhället. En tredjedel av respondenterna tyckte dock att det var väldigt betydelsefullt att uppmärksamma sambandet mellan det allmänna rättsmedvetandet, den rättspolitiska debatten och rättstillämpningen.

Det framkom av samtliga utsagor att det idag finns ett glapp mellan dessa tre områden, och speciellt mellan rättstillämpningen och den rättspolitiska debatten.

"Man säger en sak i riksdagen, i den allmänna debatten finns det en övervikt av fördömande av det här, men ser man till själva rättstillämpningen så ser man inte det här fördömandet. När vi representanter av rättsväsendet skall använda oss av lagstiftningen så möts vi i domstol många gånger av en osäkerhet och skepsis och en känsla av att vi överdriver. Man gör bedömningen av allvaret helt annorlunda, det känns ibland som om vi inte lever i samma värld"
(Åklagare Människohandel – Internationella Åklagarkammaren)

"Det har att göra med attityder hos domarna, det har ju visat sig i många fall att de inte verkar tycka att det är så farligt att köpa sex, och vi har ju väldigt svårt att få sexköparna dömda och sedan så är straffen väldigt låga"
(TT)

Vidare framkom det också att lagstiftningen och implementeringen av de rådande prostitutionslagarna i ett land var betydelsefulla när det gäller marknadens attraktivitet för människohandlare.

"Om man har en lagstiftning som tillåter prostitution och därmed nästan uppmuntrar det, tycker jag också att det är ju som att uppmuntra trafficking"
(Socialarbetare – Alla Kvinnors Hus)

Flera exempel från andra länder togs upp, bland annat ett konkret fall i Spanien, där människohandelsbekämpningen försvårades av dubbelmoralen kring prostitution.

"Det (prostitution) är ju inte accepterat i de länderna heller men jag pratade med polisen i Spanien och där sa en av polischeferna att de verkligen försöker att få bukt med det här, men att det är svårt, för varje gång som en ny bordell öppnas så är det ju borgmästaren

som står först i kön. När de som styr samhället själva går till prostituerade, oavsett vad lagen säger, ja då blir det "ja, det är väl ok."

(Rikskriminalpolisen – Människohandelsroteln)

"Utifrån de länder jag har jobbat i och där människohandel varit kriminaliserat så har jag vid flera tillfällen sett att kvinnor som varit utsatta inte velat vittna eller prata med polisen för att de själva i så fall skulle ha kunnat bli åtalade för brott"

(Kvinnoforum)

Flera av de intervjuade personerna ville också lyfta fram den ömsesidiga påverkan mellan samhälle och rättsväsendet genom historien. Samhällets varierande inställning kring prostitution hade påverkat lagstiftningarnas utformning som sedan i sin tur hade en normerande verkan på kommande generationer i samhället. Betydelsen mellan lagstiftning och inställning till sexköp underströks än en gång utifrån det historiska perspektivet.

4.2. SEXKÖPSLAGENS INVERKAN PÅ MÄNNISKOHANDEL I SVERIGE

Experternas åsikter kring prostitution och människohandel och sambandet däremellan följdes upp av frågor gällande sexköpslagens inverkan på människohandel. Frågorna som ställdes berörde bland annat utvecklingen av människohandel sedan sexköpslagens införande, lagens påverkan på bekämpningen av människohandel samt Sveriges ställning som marknad för människohandlare. Experterna fick även svara på om insynen i problematiken, deras kunskap om människohandel hade påverkats av sexköpslagen samt delge de reaktioner de hade tagit del av kring sexköpslagen.

4.2.1. Utvecklingen 1999-2005

Det framkom tydligt av flera intervjuer att sexköpslagen som infördes 1999 egentligen var ett resultat av ett mångårigt arbete med syfte att ändra attityder kring prostitution och kvinnors och mäns sexualitet. Vid flera tillfällen påpekade närmare en tredjedel av de intervjuade personerna att sexköpslagen endast har kunnat komma till stånd på grund av den förändrade attityden i samhället och att dess reella verkan först på sikt kommer att kunna fastslås. Lagen anses först och främst vara en normgivande ställningstagande i arbetet för jämställdhet och i bekämpningen av våld mot kvinnor. Dess konkreta verkningar har dock kunnat noteras av alla och kanske särskilt dess inverkan på den synliga gatuprostitutionen som närmare försvunnit efter lagens införande för att sedan återkomma i en väldigt begränsad omfattning.

Likt tidigare utsagor bekräftar källorna att det är svårt att kvantifiera antalet prostituerade och offer för människohandel i Sverige och närmast alla som väljer att ange siffror baserar dem på socialstyrelsens och rikskriminalens rapporter där det talas om cirka 1500 prostituerade och cirka 400-600 människohandelsoffer. Det påpekas även att antalet kvinnor i prostitutionen har legat på en konstant nivå de senaste åren och att ökningen av människohandelsfall, som är mycket svårare att kartlägga också anses öka marginellt.

"Trafficking har, vad jag förstått enligt polisen legat på en konstant nivå i antalet uppskattade fall de senaste åren. Det rör sig ungefär om 400-600 kvinnor per år, varav ungefär hälften hamnar i Stockholm. De håller oftast hus i lägenheter och tjejerna flyttas ofta runt mycket såväl inom en stad som mellan städerna i Sverige och de andra skandinaviska länderna"

(Prostitutionsenheten Stockholm)

Flera av de intervjuade personerna jämför dessa uppskattade tal med de som förekommer i Norge, Danmark och Finland där antalet människohandelsoffer antas vara mellan 5000-15000 per år.

Den svenska utvecklingen har även påverkats av gatuprostitutionens närmare försvinnande efter sexköpslagen införande. Majoriteten av respondenterna menar att faktumet att människohandlare inte kan ställa ut flickor på gatan som i andra länder utan måste skaffa såväl transport som härbärge för flickorna och kunderna, och att de inte öppet kan annonsera om sina tjänster har försvårat marknaden för människohandlare.

"Här i Stockholm så är ju gatuprostitutionen i stort sett försvunnen och det beror mycket på grund av sexköpslagen. Vi har sett att sexhandlare tycker att det är komplicerat att driva den här verksamheten eftersom det kräver rätt mycket organisation, man måste ha en lägenhet till förfogande, man måste ha transportmedel plus att sexköpare idag har blivit mer vaksamma och det gör det ju mer krångligt att driva den här verksamheten i någon större omfattning eller under en längre tid.."

(Åklagare Människohandel – Internationella Åklagarkammaren)

Påståendet att gatuprostitutionens försvinnande eller sexköpslagens införande skulle ha gjort sexhandelns mer dolt avfärdas också av ett flertal. De menar visserligen att sexhandlare idag annonserar på Internet och att det även är via de kanalerna samt mun till mun metoden som de kommer i kontakt med sina kunder, men säger samtidigt att detta inte är en unik utveckling för Sverige.

"Det är dåliga argument att säga att sexköpslagen har fått prostitutionen eller människohandeln att gå under jorden, för det första är människohandel en underjordisk verksamhet och för det andra så har ju prostitutionen flyttats in på Internet i andra länder också, och det för att tekniken har utvecklats, inte för att vi har fått en sexköpslag."

(Ämnessakkunnig)

Bilden som de intervjuade experterna återgav gällande människohandel i Sverige idag visade på att det fanns en regional aspekt på problematiken och att människohandel över lag var mer bunden till de större städerna (Stockholm, Göteborg, Malmö) samt i Norrbotten som av majoriteten beskrevs vara ett säregnet problemområde. Majoriteten av kvinnorna som tas till Sverige av människohandlare uppges vara mellan 18 och 25 år och härstamma från de baltiska länderna, samt Ryssland. I enstaka fall har även kvinnor från Östeuropa (Polen, Ungern, Rumänien och Moldavien) samt från Thailand påträffats. Enligt experterna rekryteras kvinnor som befinner sig i en utsatt ekonomisk eller social

situation i sina hemländer samt bland dem som redan jobbar i sexindustrin. I vissa fall uppger experterna att kvinnorna är medvetna om att de även i Sverige kommer att jobba inom sexindustrin men är aningslösa om att de kan bli offer för människohandel.

"Det är väldigt sällan de tvingas hit med våld men det förekommer. De flesta kvinnor luras hit med falska förhoppningar, ibland att de ska jobba med någonting annat, men oftast så känner man till att man ska jobba med prostitution, men man känner inte till de exakta villkoren. Det är unga tjejer det här och dessutom så kommer de oftast från en kultur där mannen har makten i alla lägen och ja...hallickarna är oftast män. Sedan så tror de att de bara behöver klara av det här i några månader, men de vet inte vad det egentligen innebär, de här tjejerna vet inget om att de kommer att behöva ha gruppsex, analsex, sex utan kondom som nästan alla efterfrågar...det här är enkla tjejer, de tar inte reda på sådana saker, de kanske får reda på att de får behålla 20%, men sedan får de själva betala hyran, mat, mobilräkningar osv...lurade blir de här kvinnorna oavsett"
(Rikskriminalpolisen – Människohandelsroteln)

Enbart ett par intervjuade personer menar att kvinnor tar sig till Sverige och främst Norrbotten på eget initiativ genom ett turistvisum där de hoppas att kunna tjäna pengar genom att sälja sex under en kortare period. Just Norrbotten anses vara ett särskilt problemområde där en mångårig sexhandel med kvinnor från Ryssland och få insatser att bekämpa prostitutionen har förändrat attityderna i området till att närmare trivialisera och acceptera sexköp.

"Det finns nästan inga svenska prostituerade hos oss, sexhandeln med ryska kvinnor dominerar totalt. Numera transporteras kvinnor direkt till männens hus och sedan säljer männen dem, de tar hem sina kompisar och sedan ska hon ha sex med dem. Eller så tar man kvinnor till andra ställen, en karaokebar till exempel eller till hotell där man växlar kvinnor mot pengar. Tidigare så förde man då busslaster med ryska och finska kvinnor till en kamping och männen kom och hämtade dem där. Och den allmänna uppfattningen är ju att de gör det här för att tjäna pengar, att det är synd om dem, de är så fattiga så de här männen ser det nästan som lite välgörenhet att "hjälpa" dem och köpa sex, men det visar ju bara deras syn på kvinnor."
(kvinnojouren IRIS Luleå)

Den allmänna inställningen som inte accepterar sexköp och prostitution och som ställer sig bakom sexköpslagen co-existerar enligt ett par experter paradoxalt nog med en annan samtida utveckling i det offentliga rummet.

"Det som man kallar för pornofieringen, sexualiseringen av medmänniskliga relationer, kommodifieringen av sexualitet i form av varor och produkter"
(Professor, Malmö högskola)

"5000 ungdomar i årskurs tre intervjuades och 1,4% hade sålt sex mot någon form av betalning. Det är rätt vanligt med det här med webcameror och att man får kontakt med någon via någon ungdomssida och sedan via sin webcamera kanske ställer upp på att

visa sina bröst...det är en skrämmande utveckling, inställningen var att det var helt ok att göra det"
(ECPAT)

Respondenterna pekar dock nästan enhälligt på att sexköpslagen generellt har haft en avskräckande effekt på människohandlare och medfört en minskning av människohandelsfall i Sverige. Flera av experterna väljer dock att precisera ett sådant uttalande med att det inte nödvändigtvis handlar om reella tal utan också om den svenska utvecklingen jämfört med Sveriges grannländer och pekar på att denna utveckling med stor sannolikhet skulle ha sett annorlunda ut utan den svenska sexköpslagen, inte minst med de dagliga båt-, tåg- och flygförbindelserna med de baltiska länderna. En tredjedel av respondenterna hävdar att det var sexköpslagens ingrepp mot efterfrågan som till stor del påverkat antalet kvinnor som tas hit av människohandlare.

Vissa respondenter poängterar också att det inte enbart är sexköpslagen som har påverkat denna utveckling, utan också det mångåriga arbetet för jämställdhet och mot acceptansen av att köpa en annan människas kropp. Vidare anses domarna mot människohandel och sexköp i viss mån ha bromsat upp utvecklingen, även om dessa enligt många har varit för få och för låga.

Endast uppfattningen från Brottsförebyggande rådets expert skiljer sig från de andra, då han anser att ingen direkt parallell kan dras mellan själva sexköpslagen och utvecklingen av människohandel, men att det möjligtvis kan ha haft en dämpande effekt. Också Citypolisen hävdar att de under de senaste månaderna snarare märkt en ökning av antalet bordellhärvor och misstänkta människohandelsbrott i Stockholm.

4.2.2. Bekämpningen av människohandel

Begreppet människohandel har sedan 2001 lagstadgats som ett brott med upp till tio år i strafftid. Innan lagens införande hade poliser, åklagare, domare och myndigheter tagit hjälp av kopplerlagen och människosmugglingslagen samt av sexköpslagen för att bekämpa fenomenet. Idag är nästan alla intervjuade experter eniga om att just sexköpslagen spelat en betydande roll i kampen mot människohandel i Sverige.

Respondenternas exempel på hur sexköpslagen har påverkat bekämpningen av människohandel klargjorde också för mångfalden av angreppssätt som kunde tilltas.

Gällande de operativa bekämpningsmetoderna som polis och åklagare är mest familjära med, så beskrevs sexköpslagen ha medfört ett annat sätt att arbeta än tidigare. Spaningstiderna och kartläggningen av brotten uppges vara långa, inte minst eftersom polisen vill försäkra sig om att ingripa vid den tidpunkt då de huvudsakliga ansvariga, människohandlarna och deras medarbetare upptäckts. Detta uppges vara en effektiv men väldigt tids- och resurskrävande arbetsmetod, speciellt då spaningarna ofta måste pågå mellan 23-06 på natten samt under flera veckor. Detta har också medfört att polisen vid flera tillfällen uppgett att de inte hinner ta sig an alla de fall av människohandel och organiserad prostitution de får kännedom om.

Majoriteten av de intervjuade anser dock att just polisen har blivit mer aktiva i sitt sätt att angripa problemet sedan sexköpslagens införande. De stora resurserna, 30 miljoner kronor, som satsats på utbildning av polis och åklagarkåren har satt fokus på problemet men än idag uppger ett par källor att brottets långa utrednings- och spaningsfas samt de låga straffen inte gör det till ett prioriterat brott inom poliskåren.

"Polisen säger att de inte kan prioritera de enskilda sexköparna, att de hellre vill få tag på hallickarna men att det kostar för mycket eller så säger man att det är ju ändå så låga straff så man prioriterar hellre smuggling av sprit och narkotika"
(kvinnojouren IRIS Luleå)

"Ja vid polisutbildningen i Växjö så är inte sexköpslagen något man lägger fokus på, det kanske nuddas på i vissa moment, men det är ju inget en länspolismästare får en klapp på ryggen för att han jobbar extra på"
(BRÅ)

Majoriteten av de tillfrågade uppger dock de positiva effekterna med sexköpslagen och beskriver det som ytterligare ett verktyg som kan användas i kampen mot människohandel. Dels anses lagen kunna bekämpa problemet vid roten, då den är normsättande, men också för att den hjälper såväl polisen som de inblandade att vinkla problematiken på ett nytt sätt. De prostituerade exempelvis som numera inte stigmatiseras och inte har något att frukta inför polisen har vid flera tillfällen visat sig vara utmärkta informanter om förekomsten av människohandel:

"Vi har ju fått uppgifter från både polis och prostitutionsgrupper att många gånger när de har börjat nysta i det här så har andra kvinnor sagt att " Nu har det kommit någon från Ryssland med ett par tjejer och det verkar inte helt ok"... när de har en bra kontrakt med polisen som de ofta beskriver att de har, så rapporterar de om det kommer väldigt unga flickor eller om någon verkar bedriva en hallickverksamhet."
(Socialstyrelsen)

Att bekämpningen skulle ha försvårats i samband med att den synliga gatuprostitutionen försvunnit i samband med sexköpslagen verkar nästan inga av experterna hålla med. Tvärtom anses sexköpslagen och annonseringen av sexuella tjänster på Internet vara en utmärkt metod för att kartlägga såväl köpare som hallickar.

"Man måste blotta sin verksamhet på något sätt genom att annonsera...och om sexköpare kan hitta dem så kan ju polisen också det, vi kan ju också söka på Internet och ringa på de här telefonnumren, vi kan ju också följa vägbeskrivningarna till de här hotellen eller lägenheterna där de här kvinnorna säljs."
(Rikskriminalpolisen – Människohandelsroteln)

En av de intervjuade personerna vill dessutom poängtera att många av de tusentals annonser som idag finns på Internet vid närmare granskning visar upp samma tjejer under olika pseudonym och på olika hemsidor.

Vidare anser ett par av de intervjuade personerna att sexköpslagen är ett viktigt verktyg i deras arbete som medfört att kompletterande vittnesmål nu kan avges vid själva brottsutredningarna, uppgifter som utan sexköpslagen inte skulle ha nått ut:

"Många gånger så bidrar just sexköparna till helhetsbilden, de kan ju då förklara hur de kommit i kontakt med hallickarna och vad de har kommit överens med hallickarna, uppgifter som normalt sett hallickarna aldrig skulle återge. Det här är ju ofta förhållanden som de som är prostituerade oftast inte känner till. Det är något som sker över deras huvud och de kan i de flesta fall bara uttala sig om precis det som de har varit med om och de har ju oftast väldigt liten insyn i vad det är för pengar och hur kontakter etableras mellan hallicken och deras köpare, så deras vittnesmål är ju viktigt"
(Åklagare Människohandel – Internationella Åklagarkammaren)

Dessa vittnesmål är enligt utsagor en viktig kunskapsinbringande beståndsdel som dels kan användas vid de enskilda brottsutredningar men också i förebyggande syfte för att förstå mönster, metoder och tillvägagångssätt i den annars så dolda verksamheten.

Det finns emellertid också ett par intervjupersoner som inte tycker att själva sexköpslagen påverkat bekämpningen av människohandel i konkret mening och att allt för stor fokus har riktats på sexköpslagen som företeelse att man har glömt att uppmärksamma andra metoder som skulle vara mer effektiva i kampen mot människohandel; exempelvis uppehållstillstånd, vittnesskydd eller säkert boende. Vidare menar en expert att upptäcktsfasen nu är längre än tidigare då prostitutionen var mer synlig och att resurserna för poliser utanför Stockholm, Göteborg inte räcker till för att utföra det långa spaningsarbetet som kartläggningen av brottet kräver. En annan expert vill också poängtera obalansen som finns mellan straffet som kan ges för sexköp och för människohandel:

"Det är ju lite märkligt att det ena kan ge upp till sex månader fängelse och det andra upp till tio år. De löper väldigt lite risker med tanke på hur mycket vi jobbar med att förhindra det...och sedan...en man som utnyttjar en kvinna som han vet har utsatts för människohandel, är inte han en människohandlare.?"
(Kvinnoforum)

4.2.3. Insynen/kunskapen om människohandel i Sverige

En majoritet av experterna som intervjuades ansåg att konsekvenserna av sexköpslagen och gatuprostitutionens försvinnande har gjort att även människohandel nu är mer dolt och svårare att upptäcka än tidigare. Mer än en tredjedel argumenterar dock mot ett sådant påstående och hävdar att människohandel över lag är en underjordisk verksamhet och att kvinnorna i regel hålls i lägenhetsbordeller eller körs direkt hem till kunderna.

"Det resonemanget utgår ofta från svenska kvinnor som bor här och som har bytt att gå på gatan till att ta emot i lägenheter men de är en minoritet, den största delen importeras hit så där har ju inte mönstret påverkats av sexköpslagen, för den vanligaste formen för

en exponering och en exploatering av de här människorna är inte på gatan, det är i bordeller och eskortservice”

(Åklagare Människohandel – Internationella Åklagarkammaren)

Flera respondenter pekar också på andra effekter av människohandelslagen som har ökat insynen och kunskapen om människohandel. Bland dessa handlar det främst om den ökade debatten och fokuseringen på dessa frågor i media som lett till ett ökat medvetande hos allmänheten. Detta har i sin tur påverkat det medmänskliga engagemanget kring de frågorna som bland annat lett till att grannar bistår med värdefulla tips till polisen eller att prostituerade själva känner sig tillräckligt skyddade för att hjälpa polisen.

”Det har hänt att en prostituerad åkt med en man till ett ställe där hon visste skulle vara poliser och dragit ut på tiden tillräckligt mycket för att de ska kunna ingripa. De känner sig skyddade och i och med det så vågar de också berätta om hur det ser ut, om våldet som förekommer och så vidare”

(Socialstyrelsen)

För polisen verkar sexköpslagen ha förlängt upptäckningsfasen och därmed insynen i den tidigare öppna sexhandeln men också inneburit nya möjligheter att ha en överblick av verksamheten via Internet. Nya tillåtna arbetsmetoder, såsom telefonavlyssning och medverkande av sexköpare som vittnen vid rättegång av människohandelsfall har också enligt flera respondenter bidragit till en bättre bild av verksamheten.

Faktumet att sexköp är klassat som ett brott har också inneburit att flera poliser nu får en bättre utbildning och insyn i varför det är brottsbelagt, något som anses vara essentiellt för att kunna jobba aktivt mot fenomenet och kunna upptäcka det.

”Det krävs ett konkret och pedagogiskt sätt att informera vad det egentligen handlar om för att kunna upptäcka det, precis som med droger, man måste veta hur en narkoman eller en dealer ser ut och beter sig för att kunna upptäcka det. Man måste inse situationens allvar, att det inte handlar om det ”vanliga sexet” idag, utan om våld och våldtäkter om perversioner, om makt och förnedring i olika former. Bara när man inser hur djävligt det är kan man börja bekämpa det.”

(Göteborgspolisens traffickinggrupp, Polismyndighetens expert & talesman)

Flera experter vittnar också om att engagemanget och insynen i sex- och människohandels allvar uppfattas olika av poliser och åklagare och av domarna som sätter domen med för låga straff, som följd.

Människohandelloffrens kunskap om den svenska lagstiftningen är låg. Enligt experterna som träffat dessa kvinnor personligen vill dessa i de flesta fall inte kännas vid att de jobbar med prostitution och om gör det så är de såväl rädda som misstroende mot polisen.

Även de svenska prostituerade är tudelade i sin uppfattning om sexköpslagen. Vissa tar det som en väldigt positiv utveckling att inte längre behöva stigmatiseras av samhället för något de ofta bara anser sig själva arbeta med en kortare tid. Andra prostituerade däremot

verkar mindre positiva till lagen och berättar om förekomsten av mer våld och större frustration hos köparna.

4.2.4. Sverige som marknad

Den generella uppfattningen bland de intervjuade personerna är att Sverige efter sexköpslagens införande har blivit en svårare och mindre lönsam marknad för människohandlare. Sverige sägs ha frångått att vara ett destinationsland för sexhandel till att bli ett transitland på väg mot andra mer liberala länder i frågan om sexköp. Sverige anses vara en komplicerad marknad och två av anledningarna till detta som nämns av flera intervjupersoner är dels att kvinnorna inte går att placera ut på gatan som i andra länder och dels att polisen, speciellt i de större orterna är vaksamma när det gäller prostitution och människohandel. Polisens telefonavlyssningar bekräftar samma sak:

"Vi har ju hört det vid flera tillfällen vid telefonavlyssning hur människohandlare beklagar sig att det har blivit svårare, att det inte riktigt går att växa sig riktig stort och få riktig stor lönsamhet i Sverige...och att man måste vara diskret, sexköpare är rädda att åka fast. Det finns ju alltid sådana som vill tipsa och tjalla...och folk är medvetna idag och rapporterar mycket till polisen om vad de ser och hör.."

(Rikskriminalpolisen – Traffickingroteln)

Att sexköpslagen har försvårat, bromsat upp och fungerat som ett handelshinder för människohandel är det dock två experter som inte håller med. En representant från kvinnojouren i Luleå beskriver sexhandeln i Norrbotten som något som blivit normaliserad eftersom polisen inte har fått instruktioner och resurser att ingripa på ett mer kraftfullt sätt. Sexhandeln med Ryssland är ett pågående faktum och hon lägger hopp i de avsatta pengarna från regeringen för utbildning av polisen, då sexköpslagen än så länge inte än har implementerats i Norrbotten.

Stockholms Citypolis som aktivt jobbar med att bekämpa sexhandeln i huvudstaden tycker också att har blivit svårare efter sexköpslagen att spåra de olika prostitutionsverksamheterna och att man idag måste ha mycket mer resurser i form av tid och pengar innan man slutligen kan ingripa. De hävdar dessutom att själva omsättningen på sexhandeln har ökat i samband med att nya kostnader för människohandlarna har tillkommit i form av exempelvis dyra hyror och transport. De tycker sig se att eftersom de svenska prostituerade kraftigt har minskat i antal, så har efterfrågan på utländska, ofta yngre prostituerade ökat. Samtidigt har också det svenska sexköpsklientelet har förändrats. I den uppfattade anonymiteten på Internet nås nu en ny kundkrets, en kundkrets som aldrig tidigare skulle ha vågat plocka upp en prostituerad från Malmskillnadsgatan.

Att den svenska sexmarknaden och efterfrågan fortfarande existerar är alla experter eniga om, även om nästan en tredjedel väljer att precisera att det idag handlar om en ny typ av sexköpare. Enligt de så har många av de såkallade "occasional buyers" – sällanköpskunder, som köpte sex av ren nyfikenhet eller för att få en annorlunda upplevelse, en kick, närmast försvunnit. Anledningen uppges vara att det inte längre kan

vara en spontan händelse utan att det måste planeras i förväg, något som underminerar impulsiviteten och manar till mer eftertanke. Vidare förekommer det också en rädsla att åka fast och ta itu med de konsekvenser det skulle innebära för deras (familje)liv.

"Vi har hört från polisen och kvinnojouren att de män som tidigare gick till de här områdena där det förekom mycket prostitution tillhörde en mycket bredare kategori av män och att de här vanliga männen nu har försvunnit ganska mycket. De tänker sig nog före mer nu när det är klassat som ett brott"

(Näringsdepartementet)

En respondent pekar också på en undersökning som visar på att de flesta män som uppger sig ha köpt sex har gjort det utomlands, vilket också skulle bekräfta en annans respondents utsagor om att svenska män nu ofta väljer att åka till Danmark eller Tallin för att köpa sex.

5. ANALYS OCH DISKUSSION

Det empiriska materialet som presenterats i föregående kapitel ligger till grund för den följande analysen och diskussionen. De essentiella idéerna som framkommit under intervjuerna analyseras och deras egenskaper jämförs och diskuteras utifrån den tidigare kartläggningen av problemet. Slutligen ställs de belysta aspekterna mot uppsatsens frågeställningar och anknyter härigenom till arbetets slutsats som presenteras i kapitel sex.

5.1. SAMBANDET MELLAN PROSTITUTION OCH MÄNNISKOHANDEL

Att hitta en definition för komplexa företeelser som människohandel för sexuella ändamål eller prostitution är ingen självklarhet. Många har sin egen åsikt om begreppen, vad de föreställer och vilka känslor de framkallar. I och med definitionen och vad man väljer att instinktivt lägga in i begreppen, kan man också vid en första anblick hitta de likheter eller skiljelinjer som finns mellan fenomenen, utan att kanske alltid själv vara medveten om jämförelsen man gör.

Vid den genomförda undersökningen märktes det tydligt att den kanske största svårigheten med att definiera begreppen var, förutom deras komplexitet, just likheterna dessa hade med varandra. Den gemensamma länken var att såväl prostitution som människohandel hade genomförandet av sexuella tjänster mot ersättning som grundläggande verksamhet. Prostitutionen i sig definierades sedan alltifrån den väldigt klassiska och avståndstagande "sex mot betalning" till ett mer emotionellt och personlig beskrivning av utnyttjande och våld mot kvinnor.

Detta är inte ovanligt, runtom i världen existerar olika definitioner av begreppen, såväl i lagtexter som bland allmänheten. Som visats tidigare, har begreppet även i Sverige belysts olika sidor av fenomenet under historiens gång: kvinnans ställning, mannens rätt, affärstransaktionen och nu sist en del av mäns våld mot kvinnor. Det är därför inte heller egendomligt att även de intervjuade experterna väljer att belysa problemet från olika vinklar. Det som däremot är ovanligt för Sverige är att det anses som ett problem, men inte ett moraliskt problem för samhället utan mer ett medmänskligt problem där de prostituerade likställs med våldsoffer och där det är köparna som är de skyldiga.

Precis som vid människohandel anses en instabil uppväxt, missbruk, social eller ekonomisk utsatthet vara några av de bakomliggande faktorerna för att kvinnor hamnar i prostitution. I undersökningen framkom det också att det inte sällan finns en andra part i form av en pojkvän eller bekant som är involverad och som på ett eller annat sätt uppmuntrar kvinnorna att ta steget ut i prostitution. Att känna tvång eller att bli tvingad av någon blev alltid ett av samtalsämnena vid intervjuerna och majoriteten ansåg att frivilligheten även i den till synes självvalda prostitutionen kunde avskrivas. Sårbarheten, maktlösheten och en utsatt ekonomisk eller social situation var förutom

tvånget andra likheter som intervjupersonerna berörde. Det som generellt skiljde beskrivningarna åt var snarare de geografiska aspekterna om de prostituerades härkomst samt den gränsöverskridande karaktären som tillskrevs människohandeln.

Människohandel för sexuella ändamål är ett relativt nytt begrepp i internationell rätt och det förekommer finjusteringar med jämna mellanrum i syfte att fylla eventuella luckor i lagtexterna. Undersökningen visade att även de svenska experterna utgick ifrån internationella texter och definitioner när de förklarade begreppet men att även deras egna erfarenheter från Sverige präglade deras syn.

Människohandelsbegreppet förutsatte enligt experterna att det fanns en person som utnyttjade kvinnornas sårbarhet och slutligen tvingade in de i ett skuld- och beroendeförhållande. Till skillnad från prostitutionen, där tvånget mest uppfattades utgå ifrån en livssituation och mindre ifrån en person, uppfattades tvånget vid människohandel komma från en eller flera personer som tvingade kvinnorna in i prostitutionen och höll kvar dem med hjälp av våld, hot eller droger. Dock poängterades det vid samtliga intervjuer att det i grunden var de respektive kvinnornas situation i hemlandet, "push faktorena", som möjliggjorde det för många människohandlare att till en början övertala och sedan skaffa sig makt över kvinnorna.

Maktförhållandet som utspelar sig i olika led, över gränserna och mellan städerna i syfte att tjäna pengar på det som liknades med moderna slavar, gjorde att samtliga klassade begreppet som ett allvarligt brott, i likhet med våldtäkt, misshandel eller drog- och vapensmuggling. Överraskande färre var det som instinktivt såg prostitution som ett brott, något som verkar lite paradoxalt med tanke på att nästan samtliga personer ansåg prostitution vara en del eller detsamma som människohandel. Även om skadeverkningarna av prostitutionen omnämndes så var det sällan som de brottliga särdragen poängterades fastän alla var väl bekanta med den svenska lagens förbud av sexköp.

Undersökningen visar också att det inte råder någon tvekan bland experterna om att prostitutionens utbredning i ett land påverkar hur och var människohandel förekommer. Tidigare kända orter eller platser där det förekommit prostitution och där en kundkrets förväntas existera, infiltreras enligt experterna lättare av människohandlare. Gatuprostitutionens försvinnande i Stockholm, Göteborg och Malmö kan enligt experterna också utifrån uppfattas som att det finns en lucka i utbudet och att efterfrågan på sexuella tjänster nu kan tillgodoses med andra kvinnor. Stora städer utgör också oftare destinationsmålen för verksamheten, eftersom dessa erbjuder förutom en större kundkrets också en större anonymitet från polisen och allmänheten. Verksamheten flyttas dit lönsamheten är störst men också dit efterfrågan och acceptansen är störst. Prostitutionens mångåriga förekomst i norra Sverige som lett till delvis acceptans eller allmän uppgivenhet inför en sådan verksamhet, har även lockat människohandlare till sig. Dessa finner det lättare att knyta och förmedla kontakter i samhällen där det har blivit trivialiserat att "hyra" en kvinna, vare sig det är för städning, matlagning eller för sex.

Detta kan anses gå i linje med det som tidigare nämndes som en av de grundläggande pull-faktorerna, efterfrågan, och inte nödvändigtvis efterfrågan på sexuella tjänster utan allmänt på arbeten som inte anses tillräckligt "värdiga" eller välbetalda för västerländska medborgare. Under de falska förespeglningarna att hushållsarbete, bärplockning eller äldreomsorg efterfrågas, har såväl människohandlare som inhemska ligor kunnat lura kvinnor bort från sina hemländer till väst. Att det, precis som i Norrbotten, förutom städning eller bärplockning även var sex som kvinnorna blev tvungna att ställa upp på, är det dock enligt vissa experter väldigt många som väljer att blunda för.

Samhällets inställning till prostitution visade sig, precis som i fallet Norrbotten spela en betydande roll för människohandelns utbredning i ett land. Den allmänna inställningen och moralen i ett land gällande prostitution ansågs direkt eller indirekt påverka hur utbredd människohandeln kunde bli. Experternas åsikter om att en allmän social och kulturell acceptans för försäljning av sexuella tjänster i sin tur påverkade efterfrågan, marknaden samt lönsamheten för människohandlare, har i sin tur bevisats i de länder där prostitution är ett accepterat faktum. Jämförelser med uppskattade siffror från länder som Tyskland, Holland, Belgien eller även våra nordiska grannländer visar på att människohandelsfall inte som i Sverige uppskattas till hundratals utan till tiotusen- och hundratusentals per år.⁷³

Det framgår dock av undersökningen att den rådande inställningen mot sexköp i Sverige underbyggts av ett mångårigt arbete i syfte att ändra synen på kvinnors och mäns sexualitet, prostitution eller rätten att köpa sex. Jämställdhet, kvinnorörelser och patriarkatets svagare ställning i Sverige än i andra länder, samt utbildning och emancipation nämndes också som några av faktorerna som möjliggjorde en ändring av samhällets syn på prostituerade och prostitution. Samtidigt är dock trenden idag tudelad. Parallellt som acceptansen för sexköp bland vuxna minskade efter sexköpslagen, verkar dagens ungdomar enligt flera undersökningar ha en allt större tolerans för att utföra vissa typer av sexuella tjänster mot något i gengäld. Även om deras agerande framför webbkameran eller chattsidorna aldrig någonsin övergår i verklig prostitution, finns det enligt experterna anledning till oro. Sexualiseringen och kroppens objektivering i samhället är ett faktum och det finns ingen tvekan om att ett tilltalande utseende kan medföra många fördelar i såväl arbets- som privatlivet. Ett åtråvärt yttre kan dessutom vara nyckeln till snabb framgång, kändisskap och slutligen ekonomisk överlägsenhet, men detta kan också bli ett farligt spel om unga människor växer upp med tron att deras kroppar eller utseende har ett pris, vare sig det gäller kändisskap eller påfyllning av mobilkortet.

Inställningen till det fria valet blir också rubbad i sådana sammanhang och precis som många sexköpare än idag urskuldar sig kan också morgondagens vuxna säga "hon valde det själv". Att själv välja att sälja sexuella tjänster är annars det argument som kanske flitigast används av prostitutionsstödare eller sexköpare som vill dämpa sina samvetskval. Problemet blir dock, precis som flera av respondenterna i undersökningen påpekade, att det omvandlas till ett fegt och ignorerande förhållningssätt som inte det minsta gynnar de prostituerade eller offren för människohandel.

⁷³ Folkhälsoinstitutet. 2003

Inkonsekvensen i att dela på begreppen frivillig och ofrivillig prostitution medför dessutom inte bara problem vid fastläggandet av normer och regler i samhället, men också vid bekämpningen av människohandel. En framtida högre tolerans för "frivilligt" utförande av sexuella tjänster till skillnad från försöket att bekämpa människohandlare var enligt experterna inkonsekvent och kontraproduktivt. Enligt dem gick det inte att särbehandla kvinnor, vars utsatthet och skador var desamma, oavsett om de kom från Malmö eller Murmansk.

Att konsekvens behövs, såväl när det gäller samhällets inställning men också rättssamhällets inställning till prostitution och människohandel underströk många under intervjuernas gång. Det blev också uppenbart att det just mellan den rättspolitiska debatten och rättstillämpningen förekom ett inkonsekvent förhållningssätt till prostitution och människohandel. Rättssamhällets inställning till prostitution tycktes utan tvekan påverka människohandelns utbredning, men för låga straff, för oprecisa lagtexter eller orimliga beviskrav verkade försvåra åklagarnas arbete. Det framgick också att det förekom ett glapp mellan hur allvarligt samhället, polis och åklagare såg på sexbrott och hur allvarliga konsekvenser domare valde att ålägga de skyldiga. Låga straff och en dåligt implementerad lagstiftning ansågs dessutom gynna människohandlarna som hellre skulle dras till marknader där deras verksamhet ytterst sällan kunde leda till fällande dom eller hårda straff.

Efter att ha poängterat ut likheterna som i verkligheten fanns mellan begreppen prostitution och människohandel samt de få särdragen som skiljde dessa åt, var det därför också föga överraskande att samtliga experter ansåg att det fanns ett tydligt samband mellan prostitution och människohandel i ett land. Prostitutionens utbredning, som gagnas av en ökad efterfrågan (pull-faktorer), samt samhällets och rättssamhällets inställning till prostitution ansågs också spela en betydande roll för människohandelns utbredning. Den tydliga parallellen som Dorchen A Leidholdt (CATW) drog mellan länders prostitutionslagstiftning och människohandelns utveckling i samma land bekräftades därmed igen vid den aktuella undersökningen. De svenska experterna ville dessutom betona betydelsen av att lagarna mot sexköp och människohandel verkligen implementerades, i vissa fall förenklades och de att högsta straffen också tillämpades för att verkligen kunna vara ett effektivt hinder för människohandelns utbredning.

5.2. SEXKÖPSLAGENS INVERKAN PÅ MÄNNISKOHANDEL

Den svenska sexköpslagen, unik i världen för inte så länge sedan har väckt mycket uppmärksamhet såväl i Sverige som utomlands. Dess inverkan och nödvändighet har diskuterats och debatterats såväl i medier som politiska sammanhang. De mest värdefulla samtalen har dock kanske förts bland allmänheten vars inställning till prostitution och sexköp påverkade såväl lagens uppkomst som den allmänna inställningen på sikt.

Sexköpslagen, som först och främst anses ha en normgivande roll, tillskrivs flera effekter som förändrat och påverkat den svenska prostitutionsmarknaden. Enligt den aktuella

undersökningen verkar de medförda förändringarna dock också direkt eller indirekt ha påverkat utvecklingen av människohandel i Sverige.

Rent statistiskt uppskattas idag människohandel ha haft en explosionsartad utveckling runt om i världen och uppskattas omsätta nästan lika mycket pengar som drog- eller vapensmuggling. Människohandel för sexuella ändamål är dessutom ett av de mest snabbväxande problemen i Europa och de flesta EU-länderna har märkt av en markant ökning av de uppskattade fallen. Sverige verkar dock vara ett av de få länder som undkommit denna tendens och människohandel för sexuella ändamål anses fortfarande utgöra ett begränsat problem. Även om antalet uppskattade fall av människohandel verkar ha ökat de senaste fem åren, har ökningen enligt experterna varit liten jämfört med Sveriges grannländer och minimal jämfört med andra länder i EU. Inga nya statistiska värden framkom av undersökningen och experterna hänvisade till de senast uppskattade siffrorna av 400-600 fall av människohandel per år. Generellt ansågs utvecklingen ha bromsats in.

Det är onekligen svårt att förlita sig på sådan statistik och uppskattningar eller siffror kan variera beroende på vilka som tillfrågas. Om polisen exempelvis uppfattar att det finns ett större antal fall som måste bevakas än tidigare kan det också bero på att större uppmärksamhet riktas mot problemet och att man fått större kunskap om hur man skall bekämpa fenomenet. Men även om det reella antalet fall av människohandel är högre, är samtliga experter överens om att den svenska sexköpslagen har haft en bromsande effekt för den svenska marknadens attraktivitet för människohandlare.

Precis som tidigare indikationer har visat, var sexköpslagens största konsekvens att gatuprostitutionen i det närmaste försvann efter 1999. Gatuprostitutionen återkom sedan efter några år men i en ytterst begränsad skala där det verkar ha hållit sig fram till idag. Mycket tyder på att gatuprostitutionens försvinnande har varit positiv för människohandelns begränsning i Sverige då den har försvårat människohandlarnas möjligheter att placera kvinnor i prostitution och nå presumtiva kunder.

Undersökningen visade också att människohandlare måste ha väletablerade kontaktnät och en genomtänkt organisation för att överhuvudtaget kunna bedriva sin verksamhet i Sverige. Då kvinnorna inte som i andra länder bara kan släppas av vid ett gathörn, behöver de ordna transportmöjligheter eller skaffa tillfälliga lägenheter där kvinnorna tvingas att ta emot kunder, ett problem i sig i de stora städerna. Allting måste dessutom ske med högsta diskretion, då många bland allmänheten är beredda att vittna för polisen vid misstankar om brott. För att verksamheten överhuvudtaget skall kunna vara lönsam krävs det dessutom att människohandlare når ut till presumtiva kunder och marknadsför kvinnorna. Detta sker främst via Internetbaserad marknadsföring vilket innebär att de måste skaffa en hemsida och därmed involvera flera i verksamheten, eller via mun till mun metoden. Internets ökade betydelse enbart på grund av sexköpslagen föringas dock med hänvisning till en liknande utveckling i andra länder som också har en mer synlig gatuprostitution.

Att prostitutionen och därmed också människohandel i Sverige skulle ha försvunnit "under jord" tack vare sexköpslagen och därmed försvårat insynen eller bekämpningen av verksamheten, var det få som ansåg i den aktuella undersökningen. Intressant var också att de som först ansåg att prostitutionen hade blivit dold, ändrade sin uppfattning under samtalens gång. De korrigerade påståendet med att det egentligen bara innebar att andra kanaler användes och att man i bekämpningen fick ändra sina arbetsmetoder. Situationen är inte svår att förstå; är man van vid att leta efter människohandelsoffer bland de prostituerade på Malmskillnadsgatan och upptäcker sedan att det inte längre finns några att leta bland, kan till en början lämna den mest rutinerade polisen utan utgångspunkt. Samtidigt handlar det mycket om invanda rutiner och har man väl kommit underfund med vilka "adresser" som gäller på Internet eller hur man hittar dem har man återigen en utgångspunkt.

Detta verkar också ha skett till viss mån eftersom flera i slutändan vittnade om att Internets nya roll hade hjälpt polisen och andra inblandade att kartlägga och komma i kontakt med människohandlare och människohandelsoffer. Genom att använda sig av samma metoder som presumtiva kunder, hade polisen idag en större möjlighet att få kännedom om just människohandel, om vilka kvinnorna är, var de finns och i slutändan också vem som ligger bakom verksamheten.

Kvinnorna som tas till Sverige av människohandlare uppges vara mellan 18-25 år och härstamma från de baltiska länderna eller Östeuropa. Föga förvånande, rekryterades de som redan befann sig i en utsatt ekonomisk eller social situation, samt bland dem som jobbade inom sex- och porrindustrin. Även missbruk och missförhållanden i hemmen nämndes som bidragande faktorer för att kvinnorna kunde förlita sig på de individer som erbjuder dem ett bättre liv i Sverige. Det framkom också av undersökningen att några av kvinnorna som påträffats visste om att de skulle jobba inom sexindustrin i Sverige, men endast under en begränsad tid och var helt omedvetna om att de kunde bli offer för människohandel. För det mesta är de inte heller medvetna om de egentliga summorna som handlarna omsätter på deras bekostnad eller hur den svenska lagstiftningen är utformad

Generellt ansågs den starkaste push-faktorn vara fattigdom, men det är svårt att inte uppfatta det som en allmän vedertagen och väldigt lätt ursäkt. Naturligtvis är en av de mest drivande krafterna i en individs liv att vilja ha ett bättre liv för sig själv och sina närmaste, speciellt om man lever i ekonomisk eller social misär. Det är inte svårt att förstå att man i sådana fall vill förbättra eller fly från denna situation men det är få kvinnor som själva ser ett liv i prostitution som den optimala lösningen. Det är för lätt och ansvarslost att skylla människohandel på andra länders fattigdomsproblem utan att ta ansvar för att det är de västerländska männen som efterfrågar och betalar för sådana tjänster. Fattigdom har alltid existerat och precis som vid slaveri har det inte varit orsaken till verksamheten utan snarare det som gjort det möjligt.

I samband med undersökningen framkom också att människohandel idag främst var knutet till de stora städerna Stockholm, Göteborg och Malmö som, förutom goda transportmöjligheter med utlandet eller andra svenska städer, också erbjöd

människohandlare en till synes större anonymitet och kundkrets. Även Norrbotten pekades ut som ett särskilt problemområde där en mångårig sexhandel med kvinnor från Ryssland och få insatser att bekämpa prostitutionen har gjort det till en mer attraktiv marknad för människohandlare. Även den allmänna inställningen i området visade på en större acceptans för sexköp och prostitution som enligt experterna verkade alarmerande. Brist på resurser, få gripanden och en trivialisering och normalisering av sexköp kunde enligt experterna verka som en ypperlig magnet för människohandlare.

Generellt pekar dock resultatet av undersökningen att utvecklingen av människohandel i Sverige har bromsats in anmärkningsvärt tack vare sexköpslagen. Även om man i reella tal kan tala om en liten ökning jämfört med tidigare år anses lagen ha fungerat som ett hinder för människohandlare. Det blev också tydligt att den positiva utvecklingen inte enbart kunde tillskrivas lagen, men också det mångåriga förarbetet, en redan liten existerande prostitutionsmarknad, mediernas, politikernas och samhällets fokusering på problemet samt en hög grad av jämställdhet. Experterna var däremot överens om att utvecklingen med all säkerhet skulle ha tagit en helt annan vändning utan en sådan lagstiftning, en tes som stöds vid jämförelse med våra grannländer.

5.2.1. Sexköpslagens inverkan på bekämpningen av människohandel

Den genomförda undersökningen visade på att sexköpslagen spelar en betydande roll i bekämpningen av människohandel och resultatet visade på att den tillämpades som ett verktyg såväl i operativt som opinionsbildande syfte.

De senaste årens ökade uppmärksamhet kring människohandel samt den omfattande debatten kring straffåläggandet av sexköp, har enligt polis och tillfrågade myndigheter fungerat som en första upplysningsfaktor om varför dessa två fenomen skulle förhindras och bekämpas. Trots tillsatta resurser och utbildning verkar främst användningen av sexköpslagen en underprioriterad uppgift på grund av de långa spaningstiderna och de låga straffen. Sexköpsbrott figurerar inte på polisernas prioriteringssida och enbart i de stora städerna, där bekämpningen av människohandel får större utrymme tillämpas den mer.

Sexköpslagen verkar däremot användas av polis och åklagare som ett kompletterande verktyg vid misstänkta fall av människohandel. Polisen har idag möjlighet att avkräva misstänkta för sexköp vittnesmål om de inblandade och deras verksamhet, uppgifter som annars i många fall skulle ha förblivit dolda. Utredarna, polisen och åklagarna kan i sin tur använda uppgifterna för att skapa en helhetsbild av verksamheten, om hur kontakterna etablerades, vilka som var inblandade, hur mycket pengar som betalades ut samt vilka kvinnorna var. Dessa uppgifter som i vanliga fall de inblandade själva inte skulle ha lämnat eller många gånger ens känt till i kvinnornas fall kan sedan användas av berörda myndigheter, organisationer och forskare för att förstå mönster, trender, metoder och tillvägagångssätt i den annars dolda verksamheten.

De prostituerade avstigmatisering och förflyttningen av fokus från kvinnorna till männen i samband med sexköpslagen verkar dessutom ha förändrat de svenska prostituerade

förhållande till polisen. I samband med lagen uppfattar många sig ha fått en starkare och mindre stigmatiserad ställning, att de inte längre har något att frukta vilket bland annat lett till att polisen fått oväntad hjälp från deras sida vid bekämpningen av människohandel, men också andra brott som exempelvis pedofili. Polisutredare, åklagare och socialtjänst bekräftade att prostituerade vid flera tillfällen har samarbetat och hjälpt polisen med information om nytillkomna ligor eller minderåriga prostituerade.

En annan aspekt som förändrades i samband med sexköpslagen, den öppna gatuprostitutionens försvinnande, innebar att Internet nu användes som främsta marknadsföringskanal för försäljningen av sexuella tjänster. Precis som presumtiva köpare anser sig polisen ha samma goda möjligheter att komma i kontakt med hallickarna eller de prostituerade och få kunskap om var och när verksamheten försiggår.

Dilemmat verkar därmed inte vara att få den nödvändiga kunskapen om människohandel, var den kan tänkas förekomma eller under vilka former, utan snarare att brist på resurser tvingar poliser att ingripa för tidigt eller inte alls. Precis som det framkom av samtalen räcker det inte i längden att enbart tala om att man ska bekämpa människohandel eller prostitution (våld mot kvinnor) utan att också omsätta det i verklighet.

Ett annat problem som bör uppmärksammas är att det är svårt att få förbrytarna dömda för människohandel och att flera åtal mot sexköpare har lagts ned. Den i tidigare kapitel presenterade statistiken styrker detta påstående, tillsammans med utsagorna från åklagare som vittnar om att domare i många fall väljer att lägga sina domar i den lägsta straffskalan. Dessutom anses många begrepp i lagtexter vara tvetydiga och svårbevisbara, vilket tillsammans med domarnas brist på insyn i problematiken gör det svårt att kunna dömas för människohandel. Statistiken talar också för det; endast i ett fall dömdes en person för människohandel under 2003, samtidigt som såväl polis som åklagare har tagit upp flera tiotals ärenden som för det mesta slutat med domen grovt koppleri eller koppleri. Det är återigen inkonsekvent och farligt att skicka ut signaler om att människohandel i Sverige inte får de straffrättsliga konsekvenserna det förtjänar och att man i värsta fall kan komma undan genom flykthål i lagtexten såsom "otillbörliga medel" eller en domare som anser att det "var väl inte så farligt".

En högre prioritering hos polisen, fler gripanden, enklare lagar, tydligare riktlinjer för domare, hårdare straff, allt det skulle enligt undersökningen underlätta implementeringen av sexköpslagen och i sin tur ge effekt på bekämpningen av människohandel.

Eller som en liten fabel har lärt oss: Att enbart ropa att vargen kommer och därmed hoppas att man håller vargen borta med kampberedda bönder fungerar inte, för den dagen han verkligen anfaller är det ingen som längre tror på att han verkligen är där...

5.2.2. Sexköpslagens inverkan på insynen/kunskapen om människohandel i Sverige

I undersökningen framkom det tydligt att den enda frågan experterna var relativt oense om var huruvida den svenska sexköpslagen hade bidragit till att människohandel nu hade blivit svårare att upptäcka.

Det vägde relativt jämnt mellan experterna som hävde att gatuprostitutionens försvinnande också hade lett till att de kvinnor som av människohandlare tvingades att prostituera hade blivit svårare att spåra. De operativa polisenheterna delade denna uppfattning och ansåg att det var mycket mer tids- och resurskrävande att få kunskap om var kvinnorna befann sig och vilka som låg bakom handeln än om kvinnorna hade satts ut i gatuprostitution. Argumentet mot detta synsätt blev att människohandel till sin natur är en underjordisk, dold verksamhet där kvinnorna hålls inlåsta i bordeller eller transporteras direkt till betalande kunder. Faktumet att dessa två synsätt vägde relativt jämnt, tyder på att det inte går att utesluta varken det ena eller det andra.

Beroende på marknaden, lagarna och traditionerna som finns antar prostitutionen olika skepnader i olika länder och människohandlare är inte sena att anpassa sig. Den svenska gatuprostitutionens begränsade omfattning har naturligtvis också påverkat var människohandlare väljer att placera sina offer. Samtidigt får man också ha i åtanke att människohandlare behöver ha kvinnorna under ständig uppsikt och kontroll, varför man oftast just väljer att inte placera ut de i gatuprostitution. Det är däremot helt förståeligt att anonyma bordeller i vanliga hyreshus är svårare att upptäcka än Tysklands kedjebordeller, men sedan får man också komma ihåg att den tyska poliskåren har tiotusentals sådana att hålla under uppsikt för att kartlägga problemet, medan man i Sverige oftast spanar på ett tiotal.⁷⁴

Andra instanser inom polisen och åklagarväsendet ansåg sig dessutom via Internets användning som kontaktpunkt ha fått nya möjligheter att få en övergripande bild över sexhandeln i Sverige och att detta i sin tur också kunde användas för att komma åt människohandeln. Även det faktum att andra arbetsmetoder blivit tillåtna, såsom telefonavlyssning och möjligheten att använda sig av sexköpslagen för att avkräva sexköparnas vittnesmål i människohandelsfall verkar också ha bidragit till en djupare insyn i verksamheten. Dessa argument är såväl logiska som hoppväckande fram tills att man inser hur omfattande sexhandeln på nätet är. Även om en nyligen utkommen undersökning om just sexhandeln på nätet pekar på att samma kvinnor används flera gånger på olika hemsidor, behövs utan tvekan många jämförelser, kontaktförsök och tålamod innan man verkligen börjar få en överblick över problemet. Samtidigt får man också komma ihåg att livslängden på dessa hemsidor ofta är relativt kort och att de likt kameleonten byter skepnad och adresser. Även om detta innebär att många människor involveras i att ständigt kartlägga nya hemsidor och försöka spåra deras upphovsmän, finns det också en tidvinnande aspekt: man kan skaffa sig en överblick över hela Sveriges

⁷⁴ Folkhälsoinstitutet, 2003

marknad med några klickar utan att i verkligheten förlora tid på att söka upp dem på olika platser.

Undersökningen visade också på att sexköpslagen och medias fokusering kring prostitution och människohandel hade bidragit till ett ökat allmänt medvetande bland allmänheten. Detta har visat sig vara behjälpligt såväl vid kartläggningen av nya människohandelsfall men också eftersom det påverkat toleransen mot sexköp i alla former. Även polisens utbildningar kring ämnet har visat sig vara högst verksamma. Det framkom att poliser som hade genomgått grundliga genomgångar av fenomenet hade lättare att förstå varför det var brottsbelagt och engagerade sig även mer i att aktivt bekämpa sexhandeln. Ett problem är dock att även om sådana utbildningar har visat sig ge resultat så har långt ifrån alla poliser i landet fått liknande utbildning, samtidigt som det finns 30 miljoner kronor avsatta för bland annat ett sådant syfte.

5.2.3. Sexköpslagens inverkan på Sverige som marknad för människohandel

Det gemensamma resultatet av undersökningen är utan tvekan att Sverige anses ha blivit en svårare och mindre lönsam marknad för människohandel de senaste åren. Sverige tycks också ha övergått från att vara ett destinationsland till att bli ett transitland för människohandlare på sin väg till Danmark, Norge, Tyskland eller Nederländerna. En av de huvudsakliga anledningarna är enligt experterna att lönsamheten för en sådan verksamhet i Sverige är relativt begränsat och att det anses vara rätt svårt att få ett starkt fäste och utöka verksamheten här. Den svenska marknaden är i jämförelse med andra länder relativt liten och samhället både uppmärksam och negativt inställt till lägenhetsbordeller och prostitution och drar sig inte för att informera polisen vid misstanke om brott. Enbart Norrbotten beskrivs än en gång som annorlunda då prostitution med ryska kvinnor i det närmaste blivit ett trivialiserat om inte accepterat inslag i samhället.

Enligt polisens telefonavlyssningar anses den svenska marknaden för komplicerad, inte minst då kvinnorna inte längre kan placeras på gatan och andra handlare rådds att istället satsa på Sveriges grannländer. Den svenska kundkretsen ansågs också ha minskat och blivit mer försiktig sedan sexköpslagen trädde i kraft. Många av sällanköpskunderna hade försvunnit sedan sexköp inte längre kunde vara en impulsartad händelse på väg hem från jobbet. Det faktum att det idag krävdes ett aktivt uppsökande av de prostituerade på Internet, en noggrann planering i förväg och att man dessutom riskerar att bli upptäckt och åka fast har medfört att många avstår. Kvar blev de som i tidigare kapitel beskrevs som vaneköparna, män som av olika anledningar upplevde ett tvångsmässigt behov av att besöka prostituerade. Samtidigt bestyrker experterna att majoriteten av de svenska män som köper sex gör det utomlands, på semester eller affärsresor, långt bort ifrån deras inrutade, hederliga familjeliv.

Förändringar verkar också ha skett bland de prostituerade. I samband med sexköpslagens ikraftträdande och gatuprostitutionens försvinnande valde också många att frånga yrket. De svenska prostituerade som idag finns kvar anses endast utgöra en liten del av

kvinnorna som säljer sex i Sverige. Polisen uppger också att den lucka som uppkom i samband med att många prostituerade valde att lämna yrket, fylldes upp med utländska flickor som skulle tillgodose de svenska männens efterfrågan. Att de flesta av dessa kvinnor inte hade kommit till Sverige för att på eget initiativ arbeta som prostituerade råder det ingen tvekan om. Med hänsyn till de organisatoriska krav som dessutom ställs på en sådan verksamhet finns det enligt experterna all anledning att tro att människohandlare eller hallickar var inblandade.

En intressant tankeställare blev också att en expertgrupp ansåg att alla dessa organisatoriska krav och risker som den svenska marknaden innebar hade drivit upp priserna på de prostituerade och därmed genererade en större omsättning än tidigare.

6. SAMMANFATTNING & SLUTSATS

I det sista kapitlet sammanfattas undersökningen och dess resultat samtidigt som uppsatsens frågeställningar besvaras. Uppsatsen avslutas med några rekommendationer till vidare forskning kring de ämnesområden som under undersökningens gång visat sig vara speciellt intressanta för framtida granskning.

Uppsatsens huvudsyfte var att undersöka om och i så fall på vilket sätt den svenska sexköpslagen hade påverkat människohandel för sexuella ändamål i och till Sverige. Med facit i hand råder det ingen tvekan om att utvecklingen av människohandel i Sverige på olika sätt har påverkats av lagen och huvudsakligen i en positiv riktning.

Samtidigt kunde man inte utgå från det faktum att sexköpslagen, som inte var annat än en ändring i den rättsliga synen på prostitutionen, även påverkade andra brottskategorier och då inte minst människohandel. Därför syftade undersökningen till att först och främst klarlägga om ett samband mellan sexköpslagens införande och människohandelns utveckling i Sverige verkligen kunde fastslås.

Undersökningens resultat visade att sambanden mellan de två företeelserna var såväl tydliga som flertaliga. Redan vid begreppsdefinitionen framkom det att flera av de intervjuade personerna ansåg att verksamheterna var desamma eller mycket likartade. Prostitution ansågs utgöra en vedertagen del av människohandeln för sexuella ändamål och även vara den vinstinbringande delen. Kvinnorna som befann sig i prostitution, under eller utan människohandlarnas regi, uppgavs ha liknande bakgrund som kännetecknades av ekonomisk eller social sårbarhet, missbruk eller misshandel, vilket också ledde till att en frivilligt vald prostitution i det närmare kunde avskrivas. Människohandel som begrepp avsågs mestadels när prostitutionen var transnationell och tillhörande den underjordiska organiserade brottsligheten som också inbegrep vapen- eller drogmuggling. Människohandelsoffrens emotionella och fysiska skador ansågs vara liknande andra prostituerades, samtidigt som mer våldsamma metoder, droger, hot och misshandel samt kvinnornas maktlöshet uppgavs vara kännetecknande för människohandel.

Efter att ha klarlagt de grundläggande sambanden mellan verksamheterna, undersöktes också om prostitutionens utbredning i ett land samt samhällets och rättssamhällets inställning kunde påverka människohandelns utbredning i ett destinationsland. Det visade sig tydligt att en utbredd och accepterad förekomst av prostitution underlättade och även attraherade människohandel för sexuella ändamål.

Speciellt samhällets inställning och acceptans för prostitution var mycket betydande, då den ansågs påverka hur lätt eller svårt det var att få en kundkrets som i sin tur påverkade människohandlarnas lönsamhet. I Sveriges fall ansågs prostitutionsmarknaden vara förhållandevis begränsad och även den allmänna acceptansen för att män köper kvinnors kroppar relativt liten. Slutligen var också rättsliga åtgärder i form av lagstiftning och

lagtillämpning, men också i form av domar och aktivt spaningsarbete effektiva verktyg för att minska en marknads attraktivitet för människohandlare. Såväl den samhälliga attityden mot sexköp som tillämpningen av de rättsliga bekämpningsåtgärder ansågs i Sverige fungera som hinder för en lätt etablering av människohandel.

Det bekräftade sambandet mellan prostitution och människohandel i ett land ledde undersökningen i sitt nästa skede, att undersöka om och hur en lagstiftning som var riktad mot prostitution, och närmare bestämt sexköparna, hade påverkat människohandelns utveckling i Sverige.

Sexköpslagens främsta och kanske mest synliga effekt verkar ha varit att gatuprostitutionen i det närmaste försvunnit efter 1999. Detta har i sin tur också inneburit en begränsning av människohandlarnas exponeringsmöjligheter och även medfört ett ökat behov av ett stort kontaktnät och organisation för att få verksamheten att fungera utan att väcka allt för stort uppseende. Den ökade debatten kring sexköp, prostitution och människohandel har nämligen medfört en ökad kunskap och ändrad inställning bland allmänheten, som idag inte sällan är beredda att samarbeta med polisen. Dessa har i sin tur, genom såväl utbildning som ökade resurser fått en bättre möjlighet att bekämpa människohandelsfenomenet. Sexköpslagen används idag som ett kompletterande verktyg i polis- och åklagarväsendet för att förskaffa sig information om människohandelns utformning och de inblandade. Rädslan att bli åtalad för brott samt det aktiva uppsökande och planering av sexköp har även medfört att antalet sexköpare idag har minskat och därmed också begränsad människohandlarnas lönsamhet. Sverige anses idag ha frångått att vara ett destinationsland för människohandlare till att ha blivit ett transitland på vägen till andra länder som Danmark, Tyskland eller Nederländerna där lönsamheten anses vara större.

Enbart i Norrbotten uppges inte sexköpslagen ha haft en liknande effekt som i resten av Sverige. Prostitutionen med de ryska kvinnorna från öst, ett mångårigt inslag i det norrländska samhället verkar ha fortsatt och en allmän normalisering och banalisering av fenomenets allvar infunnit sig bland allmänheten. Få åtal och domar mot sexköpare samt otillräckliga resurser från polisens sida har också bidragit till att sexköpslagen verkar ha passerat obemärkt. Ökade polisiära och judiciära resurser behövs.

Gatuprostitutionens försvinnande som en följd av sexköpslagen har medfört att mycket av kontaktskapandet sker via Internet, vilket visade sig vara positivt enligt vissa, negativt enligt andra. Längre spanings- och utredningstider, en mer dold verksamhet och en ändring av arbetsmetoder nämndes bland de negativa aspekterna, samtidigt som andra ansåg att Internet hade gett dem en större möjlighet att överblicka hela marknaden och följa samma spår som köparna för att spåra upp den illegala verksamheten. Bekämpningen av människohandel verkar enligt dem ha underlättats av sexköpslagen men alltför många vittnar om brister i lagsystemet på domstolsnivå. Undersökningen visar på en uppfattad inkonsekvens mellan hur allvaret i människohandelsfall bedöms av poliser, myndigheter, åklagare och domarna.

I den aktuella undersökningen blev det tydligt att den svenska acceptansen för sexköp är låg och att detta inte enbart berott på sexköpslagen men också på en mångårig debatt om kvinnors och mäns ställning och sexualitet. Trenden bland dagens ungdomar verkar dock ta en annan riktning vilket också kan ändra utformningen av den svenska sexmarknaden om några år.

Attityder kan förändras, det är däremot viktigt att tydligt visa i vilken riktning de bör utvecklas, vilket den svenska sexköpslagen har gjort. Att köpa en annan människas kropp är ett brott och en våldshandling och människohandeln utgörs just av en brottslig våldshandling. Med en låg samhällelig acceptans, en långvarig kamp för jämställdhet och nu en lag som för första gången avser efterfrågan istället för utbudet, verkar Sverige ha undsluppit den accelererande utvecklingen som drabbat andra länder. Det återstår att nu även på EU nivå samarbeta och dra nytta av varandras erfarenheter, motgångar och framgångar och den svenska sexköpslagen, hur kontroversiell den än anses, har bidragit till en utveckling som inget annat land bör ignorera i sin kamp mot människohandel, det moderna slaveriet.

6.1. FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING

Föreliggande undersökning byggde på hur den svenska lagstiftningen gällande prostitution hade påverkat utvecklingen av människohandel till och i Sverige. I Sveriges fall visade sig utvecklingen vara mycket olik den många andras EU-länder trots att deras ekonomiska, politiska och sociala villkor i många avseenden var lik den svenska, förutom på en viktig punkt: lagen och inställningen mot prostitution. Därför vore det intressant att göra en komparativ studie mellan hur utvecklingen av människohandel tittat sig i flera europeiska länder med hänsyn till den nationella prostitutionslagstiftningen. Detta skulle i sin tur kunna vara intressant för att även på EU-nivå kunna fastslå sambandet mellan människohandel för sexuella ändamål och prostitution.

I Sverige vore det ytterst intressant att undersöka varför så få blivit dömda för människohandel trots att flera ärenden har tagits upp och se var bristerna verkligen ligger. Att ha en lagstiftning men inte dömas uppfattas som en farlig signal som ges till människohandlare, varför en undersökning bland domare och åklagare som behandlat relevanta fall skulle vara lämplig.

Även attityderna kring sexköp i Sverige och utomlands skulle vara intressanta att kartlägga samt om ålder eller härkomst för de inblandade personerna spelade någon roll. I samma undersökning vore det också lämpligt att undersöka vilka faktorer som låg bakom en viss inställning till sexköp och därifrån också kunna fastlägga sexköpslagens påverkan.

Slutligen vore det onekligen lämpligt att undersöka om sexköpslagens låga straffsatser inte kolliderar med allvaret som människohandel för sexuella ändamål tillskrivs och om en hårdare straffsats inte borde införas för de män som köper sex av de flickor som förts hit av människohandlare.

Källförteckning

Litteratur

- Bryman, Alan (1988) *Quantity and quality in social research*. Unwin Hyman, London
- Denscombe Martyn (2002) *Ground rules for good research : a 10 point guide for social researchers*. Open University Press, Philadelphia
- Esaiason, Peter m fl (2003) *Metodproaktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik, Stockholm
- Jacobsen, Dag Ingvar (2002) *Vad, hur och varför – om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*. Studentlitteratur, Lund
- Kinnear, Thomas C & Taylor, James R (1996) *Marketing research : an applied approach*. McGraw-Hill, New York
- Kvale, Steiner (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund
- Lekvall, Per & Wahlbin, Clas (1993) *Information för marknadsföringsbeslut*. IHM Göteborg
- Patel, Runa & Davidson, Bo (1994) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur, Lund
- Merriam, Sharan B (1998) *Qualitative research and case study applications in education*. Jossey-Bass Inc Publishers
- Månsson, S-A. & Söderling, P (2004) *Sexindustrin på nätet. Aktörer, innehåll, relationer och ekonomiska flöden*. Stockholm, Égalité.
- Sandell, G, Pettersson, E, Larsson, J, Kuosmanen, J (1996) *Könsköparna, Varför går män egentligen till prostituerade?* Stockholm, Natur och Kultur
- Yin, Robert K (1994) *Case study research : design and methods*. Thousand Oaks, CA: Sage

Tryckta källor

Tidningar/tidskrifter:

ECPAT (2004) *Svensk Barnsexhandel #2*, ECPAT Sweden

Farley, Melissa , *Prostitution, trafficking and traumatic stress-Journal of trauma practice*, vol 2, Nr 3/4 2003

Folkhälsoinstitutet (2003) *HIV Aktuellt* Nr 4 , Statens Folkhälsoinstitut

Leidholdt, Dorchen (2003) I Farley, Melissa , *Prostitution, trafficking and traumatic stress-Journal of trauma practice*, vol 2, Nr 3/4 2003

Rapporter

Folkhälsoinstitutet (1998) *Sex i Sverige. Om sexuallivet i Sverige 1996*, ISBN 91-8856-327-8

IOM-International Organisation of Migration (2003) *Counter-trafficking in Eastern Europe and Central Asia*, ISBN 92-9068-173

RFSU (2003) *Prostitution på Internet*. RFSU, Stockholm.

RFSU (2004) *Sex på köpet*. RFSU, Stockholm

Rikskriminalpolisen (1999) *Handel med Kvinnor, Lägesrapport, juni 1999*. RKP KUT Rapport 1999:16, Kriminalunderrättelsetjänsten

Rikskriminalpolisen (2000) *Handel med Kvinnor, Lägesrapport 2, 1 januari-31 december 1999*. RKP KUT Rapport 2000:1, Kriminalunderrättelsetjänsten

Rikskriminalpolisen (2001) *Handel med Kvinnor, Lägesrapport 3, 1 januari-31 december 2000* RKP KUT Rapport 2001:3, Kriminalunderrättelsetjänsten

Rikskriminalpolisen (2002) *Handel med Kvinnor, Lägesrapport 4, 1 januari-31 december 2001* RKP KUT Rapport 2002:1, Kriminalunderrättelsetjänsten

Rikskriminalpolisen (2003) *Handel med Kvinnor, Lägesrapport 5, 1 januari-31 december 2002* RKP KUT Rapport 2003:1, Kriminalunderrättelsetjänsten

Rikskriminalpolisen (2004) *Människohandel för sexuella ändamål, Lägesrapport 6, 1 januari-31 december 2003*, RKP KUT Rapport 2004:2, Kriminalunderrättelsetjänsten

Shivan Scalan (2002) *Report on trafficking from Moldova. Irregular labour markets and restrictive migration policies in Western Europe* , ILO –International Labour Organisation

Socialstyrelsen (2003) *Kännedom om prostitution 2003*, ISBN 91-7201-873-9, Individ- och Familjeenheten, Socialstyrelsen

Statliga offentliga publikationer

Näringsdepartementet (2004) *Faktablad: Prostitution och handel med kvinnor*, Regeringskansliet

SOU 1995:15. *Könshandeln. Betänkande av 1993 års prostitutionsutredning*,
Socialdepartamentet, Stockholm, 1995.

Utrikesdepartamentet (2003) *Fattigdom och Människohandel En strategi för bekämpning
av människohandel genom Sveriges internationella utvecklingsamarbete*
Regeringskansliet, Enheten för Global Utveckling

Otryckta källor

Internet

BRÅ – Brottsförebyggande rådet, Officiell Brottstatistik (2005-05-21)

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&module_instance=8&id=31&statsType=420&Year=1999

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&module_instance=8&id=31&statsType=420&Year=2000

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&module_instance=8&id=31&statsType=420&Year=2001

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&module_instance=8&id=31&statsType=420&Year=2002

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&module_instance=8&id=27&statsType=420&Year=2003

EURLEX (2005-05-17)

Europeiska Rådets rambeslut av den 19 juli 2002 om bekämpande av människohandel
(2002/629/RIF)

http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=SV&numdoc=32002F0629&model=guicheti

*Europeiska Rådets resolution av den 20 oktober 2003 om initiativ för att bekämpa
människohandel, särskilt handel med kvinnor (2003/C 260/03)*

[http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=SV&numdoc=32003G1029\(02\)&model=guicheti](http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=SV&numdoc=32003G1029(02)&model=guicheti)

BILAGA 1

INTERVJUGUIDE

- 1) Vad är din **definition** på prostitution och människohandel för sexuella ändamål?
- 2) Tror du att det finns **ett samband** mellan prostitution och människohandel i ett land, och i så fall vilket?
- 3) Hur ser prostitutionen och människohandel (för sexuella ändamål)ut idag i Sverige?
- 4) Anser du att utbredningen av människohandel för sexuella ändamål i någon mån påverkas av?
 - a) **prostitutionens utbredning** i ett land?
 - b) **samhälles inställning** till prostitution?
 - c) **rättssamhällets inställning** till prostitution?
- 5) Anser du att du att Sveriges sexköpslag har haft en inverkan på
 - a) **utbredningen** av människohandel för sexuella ändamål i Sverige?
 - b) **bekämpningen** av människohandel ?
 - c) **insynen** i människohandel och dess **spridning**?och i så fall vilken?
- 6) Anser du att Sverige har blivit en svårare och mindre lönsam marknad för människohandlare, sedan sexköpslagen trädde i kraft?
- 7) Anser du att människohandel har minskat ända sedan sexköpslagen trädde i kraft?
- 8) Har den sexköpslagen medfört några förändringar som du märkt i ditt dagliga arbete?